

Janusz Korczak a jeho sociálně pedagogický odkaz

Hana Rubešová

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana Rubešová**
Osobní číslo: **H128050**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Janusz Korczak a jeho sociálně pedagogický odkaz**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů.

Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu.

Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na život a osobnost Janusze Korczaka a na dobu ve které žil;
- na studium a analýzu jeho díla a na studium prací a článků o jeho osobě od jiných autorů;
- na jeho sociálně pedagogický odkaz.

Součástí práce bude výzkum založený na dotazníkovém šetření zaměřený na zjištění povědomí o Januszi Korczakovi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BYSTRZYCKÁ A. Korczak člověk. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7290-588-1.

JANOVSKÝ, J. Janusz Korczak: lékař, pedagog a spisovatel. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

KORCZAK J. Jak milovat dítě. Praha: MAKE*detail, 2012. ISBN 978-80-905124-4-3.

KORCZAK J. Král Matýsek První. Praha: Albatros, 1987.

KORCZAK J. Sám s Bohem. Modlitby těch, kteří se nemodlí. Zagreb – Giessen: Kršćanska sadašnjost, Zagreb, a Deutsche Korczak Gessellschaft, Giessen, 1984.

KRAUS B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008.

WROCZYNSKI R. Sociálna pedagogika. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1968.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

15. prosince 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 15. prosince 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 20. 2. 2015

HANA RUBEŠOVÁ
Jméno, příjmení a podpis diplomanta

ABSTRAKT

Bakalářská práce seznamuje s životem a dílem polského pedagoga, lékaře a spisovatele Janusze Korczaka a je zaměřena na jeho přínos sociální pedagogice. Teoretická část práce se zabývá jeho sociálně výchovnou činností, jeho prací s chudými a se sirotky, přibližuje výchovný systém v jeho dětských domovech, zamýšlí se nad motivy jeho životního poslání, shrnuje jeho literární díla a pomocí textové analýzy tři z nich popisuje a vyzdvihuje v nich nejdůležitější pedagogické myšlenky. Tato část práce dále srovnává myšlenky a přístupy Janusze Korczaka a Heleny Radlinské. Práce zároveň seznamuje s Korczakovými nejvýznamnějšími pedagogickými myšlenkami a informuje o možnostech jejich uplatnění v současné době. Praktická část práce se pomocí kvantitativního výzkumu a metody dotazníku zaměřuje na zjištění povědomí o Januszi Korczakovi a zjišťuje aktuálnost jeho myšlenek.

Klíčová slova: Janusz Korczak, dítě, výchova, vychovatel, pedagogika, sociální pedagogika, sociální pedagog, sociálně výchovná činnost, spisovatel, lékař, výchovný systém, dětská samospráva, dětský soud, dětský domov, kolektiv, úcta, důstojnost, dětská práva, humanismus, morální hodnoty, chudoba, sirotek.

ABSTRACT

This Bachelor's Thesis introduces the life and work of the Polish teacher, doctor and writer Janusz Korczak and it is focused on his contribution to social pedagogy. The theoretical part of my thesis deals with his social and educational activities, his work with paupers and orphans and it explains the educational system in his children's homes. It also considers the motives of his purpose in life, summarizes his literary work and, using textual analysis, it describes three of them and highlights the most important pedagogical ideas. This part of the work also compares the ideas and approaches of Janusz Korczak and Helena Radlinská. The work also underlines Korczak's most relevant pedagogical ideas and informs about the possibilities of their application in the present. The practical part of the thesis by means of quantitative research and methods of the questionnaire focuses on finding out the awareness of Korczak and discovers the topicality of his ideas.

Keywords: Janusz Korczak, child, education, educator, pedagogy, social pedagogy, social educator, social and educational activities, writer, doctor, educational system, children's autonomy, children's court, children's home, team, respect, dignity, children's rights, humanism, moral values, poverty, orphan.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce a za užitečnou odbornou pomoc, kterou mi poskytl při jejím zpracování. Velmi si cením jeho připomínek a rad a především jeho laskavého přístupu.

Děkuji také mé rodině a blízkým za jejich podporu a trpělivost, a to nejen při zpracování mé bakalářské práce, ale i v průběhu celého studia.

Motto

„Cesta, kterou jsem si zvolil, není ani nejkratší, ani nejpohodlnější, pro mě je však nejlepší, neboť je moje, moje vlastní.“ (Janusz Korczak)

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 ŽIVOT, OSOBNOST A DOBA JANUSZE KORCZAKA	11
1.1 DOBA A STAV SPOLEČNOSTI, VE KTERÉ JANUSZ KORCZAK ŽIL	11
1.2 DĚTSTVÍ, MLÁDÍ, STUDIUM.....	12
1.3 POČÁTKY KORCZAKOVY SOCIÁLNĚ VÝCHOVNÉ ČINNOSTI	13
1.3.1 Sociálně výchovná činnost a ústavní výchovná péče v Polsku.....	13
1.3.2 Profesní práce s chudými	15
1.3.3 Profesní práce se sirotky	16
1.4 ZAMYŠLENÍ NAD MOTIVY JEHO ŽIVOTNÍHO POSLÁNÍ	16
1.5 VARŠAVSKÉ GHETTO, TREBLINKA A UCTĚNÍ KORCZAKOVY PAMÁTKY	17
2 JANUSZ KORCZAK A JEHO ODBORNÉ PROFESE	20
2.1 LÉKAŘ.....	20
2.2 PEDAGOG	21
2.3 SPISOVATEL	26
3 DÍLO JANUSZE KORCZAKA A ODBORNÉ PRÁCE O NĚM	28
3.1 SHRUTÍ KORCZAKOVÝCH DĚL.....	28
3.2 VYBRANÁ KORCZAKOVA DÍLA	32
3.2.1 Jak milovat dítě	32
3.2.2 Tvrdošíjný chlapec: život Louise Pasteura	34
3.2.3 Král Matýsek První	36
3.3 ODBORNÉ PRÁCE A ČLÁNKY O JANUSZI KORCZAKOVI.....	38
4 JANUSZ KORCZAK A HELENA RADLINSKÁ	39
5 SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÝ ODKAZ JANUSZE KORCZAKA	41
5.1 PEDAGOGICKÉ MYŠLENKY JANUSZE KORCZAKA.....	41
5.2 MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ JEHO MYŠLENEK A NÁZORŮ V SOUČASNÉ DOBĚ	43
II PRAKTICKÁ ČÁST	47
6 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM	48
6.1 CÍLE VÝZKUMU, HYPOTÉZY	48
6.2 POUŽITÉ METODY, VÝZKUMNÝ SOUBOR	50
6.3 DOTAZNÍK, SBĚR DAT	50
6.4 ANALÝZA DAT A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	52
6.5 SHRUTÍ, DISKUSE A DOPORUČENÍ	65
ZÁVĚR	70
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
SEZNAM TABULEK	75
SEZNAM GRAFŮ	76
SEZNAM PŘÍLOH	77

ÚVOD

Janusz Korczak, vlastním jménem Henryk Goldszmit (1878 – 1942), polský pedagog, lékař a spisovatel, se narodil ve Varšavě v prominentní židovské rodině. Již během studií lékařské fakulty se zajímal o život chudých dětí a sirotků a o jejich výchovu. Později se podílel na založení dvou domovů pro děti, jedním z nich byl domov pro chudé polské děti a druhým domov pro židovské sirotky, který jako ředitel 30 let vedl. Zavedl v něm nové, pokrokové metody a vytvořil v nich rozsáhlý systém výchovy s dětskou samosprávou. Jeho život a podnětné nadčasové myšlenky mě zaujaly již v první semestru studia, kdy jsem si jeho jméno vybrala z témat seminárních prací v předmětu Základy pedagogiky. Zde jsem se s Januszem Korczakem setkala poprvé a postupným zjišťováním faktů o jeho životě, díle a výchovných principech jsem začala objevovat jeho fascinující a inspirující osobnost, která si zaslouží šíření svého odkazu. Jeho myšlenky překvapují svým rozsahem a stálou platností. Z tohoto důvodu jsem si vybrala Janusze Korczaka a jeho sociálně pedagogický odkaz jako téma své bakalářské práce.

Má práce se skládá z teoretické a praktické části. Cílem teoretické části, která je členěna do pěti kapitol, je seznámit s životem, dílem, sociálně výchovnými činnostmi, myšlenkami a sociálně pedagogickým odkazem Janusze Korczaka. Ke splnění stanoveného cíle budu studovat a analyzovat dostupné odborné publikace, které o něm byly napsány a jeho vybraná díla. Hlavními zdroji informací pro mne budou publikace autorů Julia Janovského, Ryszarda Wroczyńskiego, Miroslava Cipra, Alicie Szlązakowé a dalších. Korczakova díla v mé práci zastupuje především jeho klíčový pedagogický spis „Jak milovat dítě“, biografická povídka „Tvrdošíjný chlapec: život Louise Pasteura“ a jeho nejpopulárnější dílo „Král Matýsek První“.

V první kapitole bych chtěla nejdříve ve stručnosti nastínit dobu a stav společnosti, ve které Korczak žil, a která měla vliv na formování jeho osobnosti a názorů. Dále se chci zaměřit na jeho život, na počátky jeho sociálně výchovné činnosti, práce s chudými a se sirotky a v této souvislosti bych se také zmínila o tehdejší sociálně výchovné práci a ústavní výchovné péči v Polsku. Zároveň bych se v rámci této kapitoly pokusila odkrýt motivy, které ho vedly k jeho životnímu poslání. Druhou kapitolou představím jeho odborné profese lékaře, pedagoga a spisovatele. Ve třetí kapitole seznamuji s jeho rozsáhlým a různorodým literárním dílem. Jeho díla zde shrnuji a upozorňuji na ta, která byla vydána v českém překladu. Pro účely této práce jsem vybrala tři z nich, která pomoci

textové analýzy popíši a vyzdvihnu v nich nejdůležitější pedagogické myšlenky. Závěrem této kapitoly seznámím s odbornými pracemi a články, které byly o Januszi Korczakovi vydány v českém či slovenském jazyce. V rámci čtvrté kapitoly se zmíním o Heleně Radlinské, zakladatelce sociální pedagogiky v Polsku a pokusím se o srovnání myšlenek a přístupů jejích a Korczakových. Pátá kapitola je věnována Korczakově sociálně pedagogickému odkazu. Na začátku této kapitoly se zaměřím na vymezení sociální pedagogiky, a to zejména v jejím tehdejší polském pojetí. V této kapitole se budu zabývat Korczakovými pedagogickými myšlenkami a možnostmi jejich uplatnění v dnešní době.

V praktické části práce je mým hlavním záměrem zjistit informace o povědomí o Januszi Korczakovi. Dále bych ráda zjistila, zda se respondenti výzkumu ztotožňují s jeho pedagogickými myšlenkami a jestli je shledávají v současné době aktuálními a přínosnými. Obsahem této části je kvantitativní výzkum a metodou sběru dat je standardizovaný dotazník, pomocí kterého budu ověřovat platnost stanovených hypotéz. Shromážděná data budu analyzovat, výsledky popíši a znázorním v tabulkách a grafech. Na interpretaci výsledků výzkumu navážu diskusí a doporučením pro teorii a praxi sociální pedagogiky. Informace o problematice kvantitativního výzkumu plánuji čerpat především z publikací autorů Petera Gavory, Miroslava Chrástky a Miroslava Dismana.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŽIVOT, OSOBNOST A DOBA JANUSZE KORCZAKA

Na Korczakův život a jeho osobnost je třeba pohlížet s přihlédnutím k atmosféře doby, ve které žil a která formovala jeho názory a myšlenky. Vývoj jeho osobnosti byl úzce spjat s vývojem polské společnosti na konci devatenáctého století a během necelé první poloviny dvacátého století. Toto nelehké období bylo zároveň velmi důležité a rozhodující pro dějiny Polska. V následujícím textu se proto v krátkosti zmiňuji o této době. Dále se zaměřuji na Korczakův život, jeho sociálně výchovnou činnost, práci s chudými a se sirotky, ve stručnosti seznamuji s tehdejší ústavní péčí v Polsku a v neposlední řadě předkládám zamyšlení nad tím, co ho motivovalo k jeho životnímu poslání.

1.1 Doba a stav společnosti, ve které Janusz Korczak žil

Přestože Korczak žil prakticky celý život v polské Varšavě, průběh jeho života by se dal rozdělit na tři významná období. Nejprve žil pod nadvládou carského Ruska, po první světové válce pak v samostatném Polsku a nakonec pod německým nacismem.

Vyrostl v ruském záboru Polska, v intelektuální rodině, která doufala, že bude brzy znovuvytvořen svobodný polský stát. Korczak tak díky carské nadvládě již od mládí nenáviděl útlak a bezprávi. Velmi ho formovalo také to, že dvakrát nedobrovolně narukoval do carské armády, a to v r. 1905 do války proti Japonsku a v r. 1914 proti Německu a Rakousku - Uhersku. Ovlivněn nesvobodou polské společnosti, válkami a smutným údělem opuštěných dětí hledal humanistické a demokratické přístupy pro pochopení společnosti. Po první světové válce Polsko získalo svobodu, což Korczak přijal s nadšením a s nadějami na obrat životních podmínek v zemi. Byl však po čase zklamán, když zjistil, že v životě chudých a zvláště dětí došlo jen k minimálním změnám (Janovský, 1986). Szlązakowa (1984) v souvislosti s poválečnými změnami hovoří o celosvětových výzvách, které vyjadřovaly nutnost pomoci dětem trpícím bídou. Vznikl tak mezinárodní svaz péče o dítě, který ohlásila ženevská Deklarace práv dítěte¹. Tato deklarace hovoří o právech dítěte a vede k zamyšlení nad nimi. Korczak se celý svůj život pokoušel práva dětí a jejich rovnoprávné postavení ve společnosti prosazovat a hájit.

¹ V roce 1924 přijala Liga národů první tzv. ženevskou Deklaraci práv dětí, která poprvé ustanovila skutečnost, že dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a zvláštní právní ochranu před narozením i po něm. Liga národů byla v roce 1945 nahrazena Organizací spojených národů, která 20. listopadu 1959 vyhlásila Chartu práv dítěte, někdy označovanou jako Deklarace. Tato deklarace je předchůdkyní modernější Úmluvy o právech dítěte. Cílem přijetí Deklarace bylo, aby děti mohly prožít šťastné dětství, užívat práv a svobod v ní uvedených ku prospěchu vlastnímu i prospěchu společnosti (Vaníčková, 2009).

Zřetelné je to například v jeho pedagogických dílech „Jak milovat dítě“ a „Právo dítěte na úctu“, ve kterých tato práva zdůvodňoval. Korczak na základě ženevské Deklarace žádal o přednostní vyřešení rovnocenného postavení dítěte ve společnosti (Janovský, 1986).

Pro Korczaka bylo tragickým poznáním, že ho polská společnost začala od poloviny třicátých let pro jeho židovský původ vytlačovat ze společenské činnosti. Tyto skutečnosti ho významně ovlivnily a vedly ho naopak k ještě větší zainteresovanosti do problémů opuštěných dětí a problémů společnosti. Bojoval proti dětské úmrtnosti z hladu a bídy a současně požadoval rovný přístup všech lidí ke vzdělání.

Dětem se aktivně věnoval i za 2. světové války. Dne 1. září 1939 obsadili nacisté Polsko a od r. 1940 zřídili ve Varšavě ghetto pro židovské obyvatelstvo, do kterého se musel přestěhovat i Domov sirotků. Korczak měl v této době spoustu možností k emigraci, ale odmítal své děti opustit (Janovský, 1986). Tomuto tématu se blíže věnuji v podkapitole *Varšavské ghetto, Treblinka a uctění Korczakovy památky*.

Jak napsala Szlązakowa (1984, s. 18) „*Všetky obdobia významné pre poľskú históriu, v ktorých žil Janusz Korczak, sociálna skutočnosť, ideológia a prúdy, z ktorých vyrastal a o ktoré sa opieral, podstatne vplývali na formovanie tejto nadpriemernej osobnosti. Aj medzivojnové obdobie v Poľsku, ktoré bolo bohaté na koncepcie a systémy výchovy, sa odrazilo na utváraní jeho názorov.*“

1.2 Dětství, mládí, studium

Díky nedokonalému matričnímu zápisu, není znám přesný rok Korczakova narození a podle Szlązakové (1984), udával Korczak jako rok svého narození rok 1878. Sám však měl pochybnosti, zda to nebyl rok 1879. Své narozeniny slavil 22. července.

Narodil se jako Henryk Goldszmit do rodiny významného varšavského advokáta židovského původu. Až do svých 11 let prožíval harmonické dětství v láskyplném prostředí. Jak ale uvádí Szlązakowa, už jako dítě si rád hrál s chudšími dětmi. „*Krasny byt na peknej ulici, služobníctvo, elegancia, presnosť, uhladenosť, dobré spôsoby, bez styku s deťmi s nižších vrstiev. Henryk je dieta inteligentné, vnímavé, živej fantázie, nesmelé a zamyslené, zadumaný „filozof“, dieta „bez ambícií“, lebo mu nezáleží na tom ako sa oblieka a hráva sa s mladšími deťmi. Veľmi rád sa hráva s deťmi domovníka a okolitej chudoby.*“ (Szlązakowa, 1984, s. 19).

Navštěvoval soukromou obecnou školu a od 10 let státní gymnázium. V této době vážně onemocněl jeho otec, který následujících šest let pobýval v psychiatrické léčebně. Po jeho smrti se životní podmínky rodiny zcela změnila, a to jak materiálně, tak duchovně. Rodina se ocitla bez příjmů a Korczak ji pomáhal žít tím, že doučoval děti z bohatých varšavských rodin. Otec mu chyběl nejen jako opora a kritik, ale i jako přítel, s nímž by se mohl radit. Útěchu hledal v literatuře. Hodně četl a psal krátké povídky a verše. V doučování nalézal nejen výdělek, ale také se díky němu začal zajímat i o život dětí a jejich výchovu. Po maturitě se rozhodl pro studium na varšavské lékařské fakultě. Jako medik se ve volném čase nezištně dále věnoval dětem, pořádal pro ně besedy a ve veřejných bezplatných knihovnách půjčoval knihy. Také začal bezplatně vyučovat chudé děti (Janovský, 1986). Postupně se tak krystalizovaly jeho zájmy o život a výchovu dětí a začal se vyhraňovat charakter a cíl jeho budoucí životní práce.

1.3 Počátky Korczakovy sociálně výchovné činnosti

V této části práce bych se chtěla věnovat počátkům Korczakovy sociálně výchovné činnosti, zejména jeho práci s chudými a se sirotky. Současně bych se ještě ve stručnosti zmínila o sociálně výchovné činnosti a ústavní výchovné péči v tehdejší Polsku.

Pojem sociálně výchovná činnost Kraus (2008) vymezuje jako proces učení v sociálních situacích, který podporuje rozvoj jedincových osobních schopností, jež prospívají jemu i celé společnosti a zároveň, který učí přebírat osobní odpovědnost za vlastní jednání.

Korczakova sociálně výchovná práce se snažila, jak ve své práci dále uvádím, děti všestranně připravit na zodpovědný život ve společnosti, rozvíjet jejich schopnosti, dovednosti, postoje, osobní i sociální kompetence, úctu k sobě, k druhým, ke společnosti a hodnotám. Zastával tezi, že by se jim měli vytvářet takové podmínky, které by je učily přebírat odpovědnost nejen za sebe samotné, ale i za kolektiv (Janovský, 1986).

1.3.1 Sociálně výchovná činnost a ústavní výchovná péče v Polsku

Sociálně výchovná činnost má v Polsku dlouhou a bohatou historii. Těžké osudové události, především války, hlad a epidemie s sebou přinášely patologické jevy jako například potulování bezprizorních dětí přežívajících ve velké chudobě a ponížení. Tyto děti se pak často kvůli obstarávání obživy dopouštěly trestné činnosti a chýtraly na těle i na duši. Tyto problémy, které přerůstaly do obřích rozměrů, byly řešeny zakládáním výchovných ústavů. Ve většině z nich se ale děti nesetkávaly s osobnějším přístupem

a výchova v nich nebyla nijak organizována. Zato zde byla vyžadována přísná disciplína a zapojování se do práce. Trochu odlišná situace byla v ústavech spadajících pod řeholní řády, kde byl naopak dodržován přísný dozor nad učením spojený s přípravou na povolání.

Velký rozvoj sociálně výchovně činnosti a ústavní výchovné péče nastal na přelomu 18. a 19. století v souvislosti se společenskými a hospodářskými změnami. Zvýšil se počet ústavů a jejich fungování začalo být právně ošetřováno. Díky činnosti J. H. Pestalozziho, který formoval nové, moderní principy výchovné péče o děti, docházelo k reformě výchovných ústavů pro děti. Jeho ústavy nebyly jen útulky pro bezprizorní a opuštěné děti, ale zabezpečovaly i jejich všestrannou výchovu a rozvoj. Mnoho Pestalozziho výchovných myšlenek lze nalézt v polských koncepcích výchovné péče. Péčí o sirotky a opuštěné děti a tvorbě výchovných systémů se v Polsku v první polovině 20. století kromě Korczaka věnovali zejména Kazimierz Jeżewski, Czesław Babicki a Stanisław Karpowicz (Wroczyński, 1968).

Podle Szlązakové (1984) měla tehdejší forma péče o děti převážně charitativně-filantropický charakter a fungovala především díky pomoci bohatých dárců. Ne vždy ale byla účinná. Často byla nesystematická, nezajišťovala trvalé a dostatečné prostředky a často tak zabezpečovala jen holou existenci. Autorka zmiňuje, že o bezprizorní děti se „staraly“ většinou útulky, ve kterých ale bývaly děti většinou ve velice ponižujících podmínkách, často hladové a důsledkem toho žebrale v okolí. O jeden takovýto útulek pro židovské sirotky ve Varšavě projevila zájem Společnost pomoci sirotkům, která se snažila dětem jejich životní podmínky zlepšit. Děti se přestěhovaly do vhodnějších prostor na Františkánské ulici a společnost zabezpečila jejich důstojnější péči. Náhodně se o tomto zařízení dozvěděl i Korczak, který poté ve Společnosti pomoci sirotkům začal i sám působit. V tomto okamžiku pro něj, dle autorky, nastal pravděpodobně rozhodující životní zlom.

Sociálně výchovné činnosti v Polsku se v tomto období věnovali i další významné osobnosti, mezi kterými bych ráda vyzdvihla Helenu Radlinskou, která je považována za zakladatelku sociální pedagogiky v Polsku. Více o této významné sociální pedagožce a o vymezení tehdejší polské sociální pedagogiky pojednávám v kapitole 4 *Janusz Korczak a Helena Radlinská* a v kapitole 5 *Sociálně pedagogický odkaz Janusze Korczaka*.

1.3.2 Profesionální práce s chudými

Korczak se věnoval chudým dětem již při studiích medicíny. Jak jsem již výše uvedla, doučoval je, připravoval pro ně besedy a působil ve varšavských bezplatných čítárnách. Čítárnám přičítal významnou úlohu při výchově a vzdělávání dětí. Mnoha dětem, které musely kvůli chudobě přerušit školní docházku, tyto čítárny poskytovaly alespoň částečnou kompenzaci jejich smutného života a prostřednictvím jich, mohly získávat alespoň nějaké poznatky. Jako student rovněž napsal jednu z jeho nejzajímavějších prací pro dospělé „Děti ulice“ o chudých varšavských dětech, které objevoval ve velmi nuzných chatrčích při svých toulkách podél Visly. Po ukončení lékařské fakulty Korczak absolvoval lékařské stáže v Berlíně, Paříži a Londýně, kde zároveň sledoval i výchovná témata a zajímal se o problematiku chudých a opuštěných dětí. Navštěvoval sirotčince, nápravné ústavy, školy pro duševně nemocné a seznamoval se s různorodými formami dobročinné práce (Janovský, 1986; Szlązakowa, 1984).

Následně pracoval dalších sedm let jako pediatr v dětské nemocnici ve Varšavě a brzy se stal známým jako lékař chudých dětí, které zdarma nejen léčil, ale kupoval jim ze svého i léky. Szlązakowa (1984, s. 26) uvádí, že Korczak v nemocnici nedosahoval uznání a cituje z jeho Deníku: *„Prevládala všeobecná mienka, že som blázon. Nebezpečný blázon. (...) Pretože sa starí lekári neradi unávajú v noci k chudákovi – ja mladý musím im v noci bežať na pomoc. Chápete. Rýchla pomoc. Akože ináč? Ved' čo bude, ak dieťa nedožije rána?!“*

V r. 1905 Korczak narukoval jako lékař na čtyři roky do carské armády v rusko-japonské válce. Většinu tohoto času působil v Kyjevě v několika sirotčincích. V jednom z nich se setkal s Marií Falskou, s níž později založil domov pro chudé děti (Szlązakowa, 1984). Zkušenosti z války ho formovaly a společensky aktivizovaly. Jako humanisticky smýšlející a bezprávi nenávidějící člověk podporoval revoluční hnutí a publikoval články proti carskému režimu, za což byl i vězněn. Korczak se tímto způsobem snažil zároveň i upozorňovat na to, že oběťmi sociální nespravedlivosti jsou především děti.

V letech 1907 a 1908 působil jako vedoucí prázdninových táborů pro chudé. Přímé střetnutí s chudobou ho pravděpodobně velmi zformovalo a sehrálo v jeho životě důležitou roli (Szlązakowa, 1984). Korczak se později podílel na založení a vedení dvou domovů pro děti. Prvním byl v r. 1912 slavný Domov sirotků (Dom sierot) pro židovské děti, který 30 let vedl a o kterém pojednávám v následující kapitole. V r. 1919, společně se svou

spolupracovnicí Marií Falskou, založil Náš domov (Nasz Dom) v Pruszkowě u Varšavy, který byl domovem pro nejchudší děti z dělnických polských rodin (Janovský, 1986).

1.3.3 Profesionální práce se sirotky

Korczakův největší zájem však upoutávaly děti bez rodičů. Jak jsem již dříve uvedla, od r. 1909 působil ve výboru varšavské Společnosti pomoc sirotkům, kde se významně podílel na budování sirotčince pro židovské děti a v r. 1912 stál u jeho zrodu. Tento Domov sirotků (Dom sierot) pro židovské děti v Krochmalné ulici ve Varšavě od té doby jako ředitel vedl, a to až do r. 1942 (Janovský, 1986).

Korczakův domov poskytoval přichozím dětem, které byly většinou na pokraji života a smrti nejen pomoc a zabezpečení základních životních potřeb, ale i něco, co do té doby většina z nich neznala, a to vzájemnou důvěru a svět lidské důstojnosti. Dítě si zde začalo uvědomovat své lidství, získávalo zde sebevědomí a pocit, že není zbytečné. Pobyt v domově nebyl ale jen rekonvalescencí po hrůzách, kterými dítě většinou prošlo. Korczak v domově uplatnil rozsáhlý výchovný systém s organizací a výchovnými činnostmi, které měly dětem zajišťovat jejich celkový rozvoj a připravovat je tak na jejich další cestu životem (Janovský, 1986). Korczakovy názory na systém výchovy a výchovné činnosti v domově byly podloženy nejen jeho všeobecnými teoretickými úvahami o výchově a její problematice, o osobnosti vychovatele a dítěte, ale i metodologicky dlouholetým svědomitým pozorováním, díky kterému dítě poznával (Wroczyński, 1968).

O Korczakových pedagogických metodách a výchovném systému v domově blíže pojednávám v podkapitolách 2.2 *Pedagog* a 5.1 *Pedagogické myšlenky Janusze Korczaka*.

1.4 Zamyšlení nad motivy jeho životního poslání

Korczakovu cestu k jeho životnímu poslání ovlivnilo pravděpodobně více faktorů, které se zde pokusím ve stručnosti shrnout.

Roli hrál pravděpodobně už jeho rodinný a etnický původ. Jak jsem již dříve uvedla, Korczak vyrostl v ruském záboru Polska, v židovské rodině formované přesvědčením o brzkém znovuvytvoření svobodného polského státu. Díky carské nadvládě už od mládí nenáviděl útlak a bezpráví. Znamý sociolog prof. Petrusek cituje z knihy Zygmunta Baumana (2003), že krutost a zlo vyvolávalo u Korczaka pobouření a morální znechucení, tedy pocity a stavy, jejichž důsledkem pak byl celý Korczakův život. Bauman dále uvádí, že Korczakovi životopisci a žáci se shodují v tom, že klíčem k jeho myšlení a jednání byla

láska k dětem. To, co v nich miloval, bylo jejich lidství, nefalšované a nezmrzačené ve stále ještě dětské podobě plné dosud nezlomených nadějí. V souvislosti s láskou k dětem, mě zaujala slova Korczaka, ústy jeho představitele ve filmu A. Wajdy „Korczak“ (1990): *„Lže ten, kdo říká, že se pro někoho obětuje. Jeden má rád karty, jiný zase ženy. Někdo nepropásne jediný dostih a já zas miluji děti. Vůbec se neobětuji. Nedělám to pro ně, ale pro sebe. To já je potřebuji. Nevěřte, když vám někdo říká, že se obětuje. Je to lež a pokrytectví.“*

V r. 1907 se Korczak vzdal myšlenky na založení vlastní rodiny. *„Rozhodol som sa nezakladať si vlastný domov. Bolo to v parku pri Londýne. (...) Vtedy som to pocítil - akoby som zabil seba samého. (...) Za syna som si zvolil myšlienku slúžiť deťom a ich šťastiu. Zdanlivo som stratil“*. (Szlązakowa, 1984, s. 30-31).

Jak jsem uvedla již dříve, Korczak si už jako dítě rád hrával s chudými dětmi, tedy s těmi, které vyrůstaly ve zcela jiných společenských a majetkových poměrech než on. Již od dětství chtěl, stejně jako hrdinové jeho knížek, změnit svět k lepšímu a pomáhat dětem, což ho provázelo následně celým jeho životem.

V 10 letech věku Korczakův osud velmi ovlivnila otcova nemoc a smrt. Změnilo se zcela postavení jeho rodiny, která se ocitla ve finanční tísní, a Korczak sám pocítil, jaká je mezi společenskými poměry tenká hranice. Kvůli zabezpečení rodiny začal psát články a zejména doučovat děti. Ztrátu milovaného otce těžce nesl a pocit dětské osiřelosti se do něj hluboce vryl a ožíval v jeho knihách (Szlązakowa, 1984).

O několik let později se zapsal na studia lékařské fakulty. V této době se jeho zájmy začaly ještě více zaměřovat na dětský svět a na chudé a opuštěné děti a začaly ho směřovat k jeho životnímu poslání věnovat se opuštěným dětem. Korczak dospěl k názoru, že sebevětší lékařské snažení nemůže léčit lidské city a lidskou osobnost. Takové možnosti ale otevírala výchova. *„Za své pedagogické poslání si předsevzal „léčit“ ty, kteří se dostali do krajní bídy a mnohdy i bezvýchodného životního postavení. (...) V sepětí medicíny, pedagogiky a literatury se přitom vytvářela Korczakova životní filozofie, prosycená cílevědomou snahou o všestrannou aktivní péči o člověka“*. (Janovský, 1986, s. 8).

1.5 Varšavské ghetto, Treblinka a uctění Korczakovy památky

Na konci třicátých let, v době silícího antisemitismu, měl Korczak mnoho možností k emigraci před nebezpečím, které mu pro jeho židovský původ hrozilo. Byl však velkým

vlastencem a Polsko odmítl opustit. Nemohl odejít nejen ze své vlasti, ale především od svých dětí, kterým zasvětil celý svůj život. Dětem se věnoval plně i za 2. světové války. V r. 1940 zřídili nacisté ve Varšavě ghetto pro židovské obyvatelstvo, do kterého se musel přesunout i Korczakův Domov sirotků. Marné byly jeho protesty a prosby i jeho otevřený dopis odvolávající se na ženevskou deklaraci práv dítěte z r. 1923. Usiloval alespoň o to, aby život dětí v domově pokračoval jako by se nic mimořádného nestalo. Vše možně se snažil i nadále je za nelidských podmínek chránit, vychovávat a léčit, ač byl sám na pokraji fyzických i duševní sil. V červenci 1942 byl zahájen odsun do vyhlazovacích táborů a likvidace ghetta. Korczak se snažil zachovat dětem důstojnost i za těchto tragických podmínek. Jeden z mnoha příkladů, který to dokládá, uvádí Bystrzycká ve svém článku „*Jak Janusz Korczak vyprávěl dětem pohádky a jak před deportací do vyhlazovacího tábora připravil s dětmi divadelní hru Poštovní úřad od Thákura, aby se děti nebály smrti*“. (Bystrzycká, 2010, s. 178-185). Hra se hrála i pro veřejnost a naposledy jen pár dnů před deportací do Treblinky

Dne 6. 8. 1942 nastala deportace Domova sirotků. Korczak odmítal své děti opustit, ač k tomu měl několik příležitostí a mnoho lidí na něj naléhalo, aby se zachránil. Zahynul s dětmi a zaměstnanci domova ve vyhlazovacím táboře Treblinka. (Janovský, 1986; Bystrzycká, 2010).

Dle mého názoru svými činy v období 2. světové války prokázal svůj hluboký vztah k dětem, oddanost a věrnost jim i svým zásadám, a tím i nejvyšší humanismus.

Uctění Korczakovy památky

Korczakovu památku připomíná umělecké dílo umístěné v jeruzalémském muzeu holocaustu Jad Vašem v Izraeli. Fotografie Korczakova památníku je přílohou P VI této práce.

Korczak získal za své zásluhy o výchovu opuštěných dětí polské státní vyznamenání - řád Polonia restituta² (Janovský, 1986).

V r. 1957 měla v Německu velký ohlas divadelní hra o Januszi Korczakovi spisovatele Erwina Sylvanuse, které byla později hrána v několika zemích Evropy. U nás ji poprvé uvedlo Divadlo F. X. Šaldy v Liberci v r. 1960 (Sylvanus, 1964).

² Druhé nejvyšší civilní polské vyznamenání - Řád obrození Polska (známý také jako Polonia Restituta), jehož vznik je spojen se znovuzrozením polské státnosti v roce 1918. Oficiálně byl schválen parlamentem v roce 1921 a je udělován za „významné zásluhy na poli školství, vědy, kultury a umění, bezpečnosti státu“ a v dalších sférách veřejné služby (Krása evropské faleristiky, 2009).

U příležitosti 100. výročí Korczakova narození v r. 1978 zařadilo UNESCO toto datum mezi významná světová výročí. „Československo se při této příležitosti stalo jednou z ustavujících zemí Mezinárodního společenství Janusze Korczaka“. (Janovský, 1986, s. 42).

V r. 1978 byla založena Mezinárodní literární cena Janusze Korczaka v oblasti dětské literatury. Vnikla na návrh polské sekce IBBY³ (*Informace pro knihovny*, 2015). První oceněnou je švédská spisovatelka Astrid Lindgrenová (*Rok Janusze Korczaka*, 2012) a v r. 1979 obdržel tuto cenu český spisovatel Bohumil Říha za knihu *Nový Gulliver* (*Slovník české literatury*, 2006 - 2008).

V r. 1990 natočil režisér A. Wajda životopisné drama „Korczak“, které bylo nominováno na Oscara. Film dosud ale nebyl v České republice komerčně vysílán.

V r. 2012 vyhlásil polský parlament Rok Janusze Korczaka a dětských práv (*Rok Janusze Korczaka*, 2012).

O Korczakovi vyšly po celém světě desítky biografíí, článků a vědeckých prací, bylo přeloženo mnoho jeho knih a pojmenováno po něm hodně institucí. Zároveň se mu věnovalo mnoho vědeckých konferencí. Jeho pedagogickým odkazem se zabývají ale zejména v zahraničí. Domnívám se, že v České republice není jeho jméno a dílo téměř známé, a že i zde si jeho odkaz zaslouží osvětu, protože jeho myšlenky mohou být pro českou společnost a pedagogiku velmi obohacující. Proto jsem si jako cíl praktické části práce stanovila zjistit informace o povědomí o Januszi Korczakovi a ověřit aktuálnost jeho myšlenek v dnešní době.

³ IBBY - mezinárodní sdružení pro dětskou knihu, nevládní organizace UNESCO (*Česká sekce IBBY*, 2010).

2 JANUSZ KORCZAK A JEHO ODBORNÉ PROFESE

Korczakovu výjimečnost shledávám, mimo jiné, v tom, že byl schopným a zkušeným odborníkem v několika specializovaných oblastech, což pro něj, „jeho děti“ i pro celou společnost bylo nepochybně obrovským přínosem. Byl zkušeným lékařem, pedagogem a spisovatelem a všechny jeho odbornosti se navzájem doplňovaly. Obdivuhodné je i to, že to navíc bylo v době, ve které se prohlubovala specializace v různých oborech lidské činnosti, takže to bylo v tomto období spíše neobvyklé.

„Práce v sirotčinci vytvářela pro Janusze Korczaka optimální podmínky k tomu, aby mohl rozvíjet v plné míře všechny své tři odbornosti. Jako lékař pečoval o zdraví svěřených dětí, jako ředitelů ústavu sirotky vychovával a zároveň jako spisovatel měl v těchto dětech své první čtenáře.“ (Janovský, 1986, s. 12).

2.1 Lékař

Přesto, že byl Korczak zkušeným odborníkem v několika oblastech, jen jedna z nich byla jeho odbornou profesí, a to povolání dětského lékaře. Medicína ho velmi formovala a byla pro něj východiskem k poznávání a pochopení výchovy a ke spisovatelské činnosti.

Jak uvádí Janovský (1986), Korczak se v r. 1898 zapsal na varšavskou lékařskou fakultu a vzhledem k jeho probouzejícím se zájmům o práci s dětmi se zaměřil na dětské lékařství. Již během studií, ve spojitosti medicíny a pedagogiky, zveřejňoval odborné články a vystupoval na lékařských sjezdech. Po ukončení lékařské fakulty absolvoval lékařské stáže v Berlíně, Paříži a Londýně, při nichž zároveň sledoval i výchovnou problematiku a zajímal se o opuštěné děti. Po návratu pracoval jako pediatr v nemocnici ve Varšavě. Provozoval zároveň soukromou praxi, v rámci které nepřijímal od chudých za ošetření a léky žádné poplatky, zatímco od bohatých žádal často nemalé odměny. Ty poté předával potřebným. A od doby, kdy působil v Domově sirotků, je odevzdával na hospodaření domova.

Korczak hojně publikoval a přednášel, a tím přispíval k šíření zdravotnické osvěty a prevenci. Byl autorem mnoha odborných statí ve zdravotnických časopisech a vědeckých sbornících a v několika pediatrických publikacích. Vydal dvě díla, která čerpala z jeho zkušeností pediatra, a to „Výchovné momenty“ a „Lékař v internátě“. Podkladem pro druhou knihu byl referát, s nímž vystoupil na sjezdu polských pediatriů v r. 1922, a který vzbudil velký zájem tím, že v něm Korczak označil internát klinickým pracovištěm

ke zkoumání aspektů dětského vývoje a poznatky takto získané označil za rovnocenné s těmi, které lékař získává v nemocnici při klinické praxi.

Medicíně přinesl, zejména díky své každodenní praxi s dětmi, mnoho cenných a nových informací. Denně si zapisoval údaje o každém dítěti – jeho míry, hmotnost, fyzický a psychický stav, příp. zdravotní potíže. Z těchto záznamů pak tvořil rozsáhlé výzkumné zprávy, které měly v té době obrovskou vědeckou průkopnickou hodnotu. Záznamy sloužily také prevenci a profylaxi nemocí, což bylo další významnou zdravotnickou novinkou (Janovský, 1986).

„Medicíně vděčím za techniku výzkumu i za kázeň vědeckého myšlení. (...) Obohacen zkušenostmi a vědomostmi o síle přírodních zákonů i géniu zpytavé lidské mysli, vydávám se vsříc neznámému – dítěti.“ (Korczak, 2012, s. 84 - 85).

2.2 Pedagog

Podle Janovského (1986) Korczak postupně zjišťoval, že medicína sice může předcházet nemocem, léčit lidské tělo, případně poskytovat psychickou podporu, nemůže ale lidem léčit city, vůli, charakter a další stránky jejich osobnosti. Tuto možnost podle něj ale otvírala výchova, ve které se mohl člověku všestranně věnovat. Východiskem k jejímu pochopení, mu byla právě medicína a její vědecké přístupy.

Ve výchově se inspiroval mnohými pedagogickými humanisty. Stejně jako J. A. Komenský věřil, že výchova hraje velkou úlohu v přeměně a nápravě světa, protože vše, co děláme, dobré i zlé, má podle Korczaka dopad na celý svět. Jak uvádí Janovský (1986), Korczakovy pedagogické názory mají kořeny v díle J. H. Pestalozziho, jehož si Korczak neobyčejně vážil, a které sám ve Švýcarsku studoval. Podněty našel i v pracích A. S. Makarenka a L. N. Tolstoj. Seznamoval se rovněž s teoriemi M. Montessori. Především ale hledal vlastní cestu, jak v podmínkách dětského domova rozvíjet v dětech autentickou, samostatnou a odpovědnou osobnost. Obohatil pedagogické myšlení tím, že vysvětloval etapu dětství každého jedince jako etapu opravdového života a bojoval za **rovnoprávné postavení dítěte** ve společnosti. *„Rovnoprávnost dětí chápal Korczak jako přednostní ochranu dětí, které jsou slabší složkou společenské struktury při jakémkoli útoku a tuto strukturu. Povinností vychovatele je chránit dítě v zájmu jeho rovnoprávnosti i za cenu nejvyššího sebeobětování.“ (Janovský, 1986, s. 33).*

Korczakovou zásadou bylo, že pro úspěšný rozvoj, musí mít dítě stejné podmínky k životu jako dospělí a neměly by se mu tedy odstraňovat všechny životní překážky, jejichž zdolávání ho vede k uspokojení a motivuje ho k dalším cílům a úspěchům. „*Neusilujeme o tom, abychom všemu předešli, při každém zaváhání ihned vytyčili cestu, při každém vychýlení ihned přiběhli s pomocí. Nezapomeňme, že ve chvíli tuhého zápasu můžeme chybět. (...) V šarvátkách se svědomím se má cvičit a růst morální odolnost dítěte. Ať hřeší. Neboť nebloudí-li v dětství a nenaučí-li se - opečovávané či chráněné – vyrovnat s pokušením, vyroste a bude morální jenom pasivně – kvůli nedostatku příležitostí, kdy by mohlo získat a cvičit svou schopnost odříkat a posílilo by tak svou morálku i aktivně.*“ (Korczak, 2012, s. 66).

Mezi hlavní Korczakovy teze patřilo, že dítě má nárok na svébytné postavení, na vlastní postoje, přání, na **úctu a důstojnost** jako dospělý a že má právo na klidné dětství. Na druhé straně si ale byl vědom toho, že děti musí ve skupině poslouchat a mít disciplínu, jinak nastane chaos, při kterém se nemohou úspěšně rozvíjet. Stanovením pravidel navíc Korczak v dětech uspokojoval jejich potřebu jistoty, kterou většina z nich, do doby než přišla do jeho domova, neznala. „*Čím mírněji tvrdošijnost potřeš, tím lépe, čím rychleji a důkladněji, tím bezbolestněji zajistíš nezbytnou disciplínu skupiny – dosáhneš nezbytného minima pořádku. A běda, jestliže – příliš mírný – toto udělat nezvládneš. Bez organizace, v neustálém rozptýlení se jen nečetné, výjimečné děti mohou šťastně rozvíjet, desítky z nich to zničí.*“ (Korczak, 2012, s. 41). Ke Korczakovým pravidlům a disciplíně se vyjádřila i Pelcová (2010, s. 5) „... *Korczakův styl stanovovat pravidla, pořádky (1000 paragrafů) a pevně prosazovat jeho dodržování, byl filosoficky vzato právě snahou po vnesení řádu do světa těch znejistělých a vykořeněných. Smyslem bylo nejen zavést provozní pořádek nezbytný pro fungování notoricky přeplněného sirotčince, ale naučit děti smyslu uspořádání, smyslu řádu (a to i vlastního života). Důležité však, je to, že se na stanovení pravidel podílely samy děti, podíleli se i mladí začínající vychovatelé,*“

Jak jsem již dříve uvedla, Korczak se podílel na založení a vedení dvou domovů pro děti. Prvním byl v r. 1912 **Domov sirotků** (Dom sierot) pro židovské děti v Krochmalné ulici ve Varšavě. Fotografie tohoto domova je přílohou P III práce. Tento domov Korczak 30 let jako ředitel vedl a zároveň v něm i bydlel, měl tedy s dětmi permanentní kontakt, při kterém je měl možnost dokonale poznávat. V domově prosazoval polský jazyk, polské kulturní zvyky a způsob života. Korczakovou významnou spolupracovnicí a zároveň zástupkyní v něm byla Stefania Wilczyńska. V r. 1919, společně se svou spolupracovnicí

Marií Falskou, založil další domov - **Náš domov** (Nasz Dom) v Pruszkowě u Varšavy pro chudé děti z polských rodin (Janovský, 1986; Szlązakowa, 1984).

Korczak v obou svých domovech zavedl nové, pokrokové výchovné metody a vytvořil v nich **rozsáhlý systém výchovy**, který byl podložen především jeho dlouholetým každodenním pozorováním dětí. Zejména prosazoval, aby tato zařízení nebyla jen institucemi pomoci, které by děti jen nasytily a oblékly, což bylo do té doby nejběžnější, ale aby sloužila především výchovným účelům a aby výchova v nich dětem zabezpečovala jejich celkový rozvoj. Hlavní důraz při výchově kladl na rozvíjení samostatné a zodpovědné osobnosti dětí. Zároveň dbal na formování jejich charakterových a volných vlastností, ale i na zdravý tělesný rozvoj, racionální výživu, osobní hygienu včetně dostatečného odpočinku a pobytu na čerstvém vzduchu a také na čisté prostředí domova. Podstatné bylo, aby domov fungoval pružně a živě a nebyl formálním zařízením. Rovněž pokládal za důležité, aby vychovatel uměl děti pochopit a rozuměl jim, aby byl schopen předvídat a organizovat dětský kolektiv, který je sám o sobě velkou silou, a jen vychovatel s dostatkem taktu ho může ovládat a bránit v něm záporným výchovným vlivům (Wroczyński, 1968; Janovský, 1986).

Janovský (1986) informuje, že Korczakova výchova měla dva neodlučitelné nástroje, a to dětský **kolektiv** a práci dětí v něm. Síla dětského kolektivu byla podle Korczaka rozhodujícím výchovným činitelem pro každého jeho člena. Pocit štěstí u dětí vyvolává obzvláště hodnocení ze strany dětských vrstevníků v kolektivu a veřejné mínění dětí je tedy výrazným výchovným činitelem. Tato slova potvrzuje i Cipro, který uvádí, že Korczak kladl velký důraz na dobré vztahy mezi dětmi, protože jejich „*mravní vývoj je do velké míry závislý na atmosféře dětského kolektivu. Dítěti totiž často záleží více na tom, co si o něm myslí jiné děti, než na tom, jak je oceňují dospělí.*“ (Cipro, 2002, s. 223).

V svých domovech vytvořil Korczak **systém dětské samosprávy** jako řídicího orgánu, což je považováno za jeden z jeho největších přínosů a v tehdejší době se navíc jednalo o velmi netradiční pedagogickou novotu, kterou chtěl přispět k zrovnoprávnění dítěte. „*V sirotčinci, který řídil řadu let, vytvořil Korczak ucelený systém dětské samosprávy, jež zahrnovala zejména dětský soud, radu, samosprávy a dětský parlament. Velkou roli měly v rámci této samosprávy školní noviny.*“ (Cipro, 2002, s. 223).

Wroczyński (1968) uvádí, že dětská samospráva byla centrem života celého Korczakova domova a současně základním prostředkem výchovné činnosti. Samospráva nebyla jen

formální záležitostí, členství dětí v ní záviselo na jejich stupni socializace. Korczak byl přesvědčen o tom, že dětem je třeba svěřovat zodpovědné funkce a tím jim umožnit aktivní účast na chodu domova. Utvářel tak situace, ve kterých se děti mohly samy usměřňovat. Tato slova potvrzuje i Janovský (1986), když uvádí, že činnosti dětí v těchto samosprávných orgánech podporovaly jejich aktivitu, samostatný přístup a mobilizaci jejich vlastních tvůrčích sil, aby se tak přiměřeně podílely na řešení vlastních záležitostí a prostřednictvím toho i na výchově sebe samých. Dětem bylo takto nenásilně umožňováno přebírat odpovědnost nejen za sebe samé, ale i za kolektiv.

Korczak věnoval v rámci dětské samosprávy zvláštní pozornost „**kamarádkému soudu**“. Chtěl jím dosáhnout toho, aby záležitosti dětí byly brány vážně a nebyly tak závislé jen na vůli vychovatele. Soud také děti mnohému učil. Více o fungování soudu uvádím v podkapitole 3.2.1 *Jak milovat dítě*.

V dětské samosprávě hrál významnou roli také **časopis**. Jeho společné sestavování a čtení, děti nejen sjednocovalo, ale pozitivně ovlivňovalo i veřejné mínění mezi nimi. Časopis zrcadlil různorodé problémy jednotlivých dětí i celého domova (Janovský, 1986).

Jak jsem již výše uvedla, dalším výchovným nástrojem, vedle dětského kolektivu, byla pro Korczaka práce dětí. Nejednalo se ale o práci, která by měla nahradit placenou činnost personálu. Byla součástí výchovy a formování dětí a bylo třeba ji důkladně promýšlet, rozdělovat a střídát. Korczak k ní uvedl: „*Především je nutno dobře znát práci i děti. V některých internátech jsem byl – pokud jde o rozdělování práce – svědkem fušeřiny tak neuvěřitelné, že služby děti demoralizovaly, sužovaly a učily je nenávidět jakoukoli výpomoc.*“ (Korczak, 2012, s. 113). Děti, které v domovech dosahovaly nejlepších výsledků, byly oceňovány, což ovlivňovalo i jejich kolektivní pozici. Tím, že se spolupodílely na činnostech, mohl se jejich domov rozvíjet zcela samostatně a nezávisle (Janovský, 1986). „*Stali jsme se nezávislími na nevalném cizím personálu a tyranii útulkové služby. Hospodářem, zaměstnancem i vedoucím se stalo dítě.*“ (Korczak, 2012, s. 103).

Přestože Korczak velký význam přikládal kolektivní výchově, silně zdůrazňoval individualitu jedince. Odmítal „škatulkování“, neuznával jednotný přístup, věděl, že není možné vychovávat podle univerzálních výchovných pouček, a že každé dítě je nutné posuzovat v kontextu s ohledem na vnější a vnitřní okolnosti. „*Korczak nepokládal za obsah výchovného působení předávání a prosazování souboru pravidel chování. Výchova*

byla pro něho individuálním působením na každého jedince podle zvláštností osobnosti tohoto jedince.“ (Janovský, 1986, s. 23).

Osobitost každého dítěte Korczak (2012, s. 25) pěkně vystihl slovy: „*Pod tímtež oděvem tluče sto různých srdcí a každé z nich – to je jiná potíž, jiná práce, jiná starost a obava.*“

Důležitou součástí Korczakova výchovného systému bylo stanovení programu sebevýchovy a sebevzdělávání každého dítěte, a to vždy s ohledem na jeho individuální zvláštnosti a současně i s ohledem na respektování potřeb kolektivu, jehož byl členem.

Korczak věnoval také velkou pozornost emocionální oblasti. Uspokojování těchto potřeb, ať už šlo o potřebu vzájemného kontaktu, přátelství nebo intimity, apod., pokládal za jeden z nejnáročnějších výchovných úkolů. Vysvětloval, že rozdíl mezi dětmi a dospělými je zejména v citové oblasti a poukazyval na to, že nestačí děti jen poznávat, ale že je potřeba se také vcítit do jejich psychiky, do jejich prožitků, myšlení a vnímání (Janovský, 1986).

Janovský dále sděluje, že Korczak měl nadání obklopotvat se kvalitními spolupracovníky, kteří mu pomáhali vytvářet profesionální kolektiv a chápali jeho výchovné úmysly. Měl u nich autoritu a dovedl je cílevědomě připravovat, k čemuž zřídil tzv. „burzu“⁴. Burzu organizoval 1x týdně a jejími účastníky byli tzv. burzisté, kterými byli nejčastěji studenti učitelství a vychovatelství. Korczak ukládal burzistům určité výchovné činnosti s dětmi, a ti si pak na burze vyměňovali své zkušenosti z těchto činností. Pokud měli burzisté zájem pravidelně se účastnit práce s dětmi, mohli v domově zdarma bydlet a stravovat se tam. A tak si Korczak vychovával ve svých domovech ze studentů nové pedagogie. Napsal pro ně mnoho pedagogických děl. Zároveň také přednášel v Institutu speciální pedagogiky na Svobodné polské univerzitě a v Seminári pro učitelky mateřských škol.

Své výchovné myšlenky vysvětloval ve svých odborných a vědeckých člancích a ve svých pedagogických spisech, jejichž výčet jsem se pokusila shrnout v podkapitole *Shrnutí Korczakových děl*. V r. 1925 vystoupil na I. polském sjezdu učitelů speciálních škol s referátem na téma „Výchova vychovatelů dětmi“, ve kterém upozorňoval na to, že vychovatel se neustále vychovává v interakci s dětmi. Ohlas tohoto vystoupení ho v r. 1930 přivedl jako učitele do Státního učitelského ústavu, kde přednášel o výchově dětí bez rodiny a výklad doplňoval exkurzemi studentů do svých domovů. Jako učitel vychovatelů působil až do roku 1935 (Janovský, 1986). Korczak pomáhal také jako soudní znalec

⁴ Pojmenování „burza“ převzal Korczak z vyučovací formy na nižším stupni kněžského semináře (Janovský, 1986, s. 27).

v případech mladistvých provinilců (Cipro, 2002). Pro děti ze svých domovů zároveň pravidelně pořádal letní a i zimní prázdninové tábory. Pobytům v přírodě přikládal velký význam, jelikož osamělé děti městské chudoby je do té doby neměly možnost poznat.

Přikládal velký význam pobytu dětí v přírodě, který osamělé děti městské chudoby do té doby nepoznaly (Szlązakowa, 1984).

O výsledky Korczakovy výchovné i lékařské práce projevil v polovině třicátých let zájem polský rozhlas. Korczak v něm měl svůj vlastní pořad pro děti o dětech, ve kterém vystupoval pod svým dalším pseudonymem „Starý doktor“. Relace se staly velmi populární a získaly ohlas jako důležitá výchovná a zdravotní osvěta tehdy poměrně nového sdělovacího prostředku. Rozhlasové relace Korczak literárně zpracoval a vydal je později knižně pod názvem „Žertovná pedagogika“ (Janovský, 1986).

Na základě výše uvedeného výčtu Korczakových pedagogických činností, koncepcí a názorů, souhlasím s Janovským (1986), že jeho pedagogické dílo nelze rozdělovat na teoretickou a praktickou pedagogickou činnost, jelikož obě tyto části tvoří jednotu a jsou neoddělitelné. Zároveň je z jeho rozsáhlého díla patrné, že v sobě nese obrovské množství sociálně pedagogických prvků. O sociálně pedagogickém odkazu Janusze Korczaka pojednávám v kapitole 5.

2.3 Spisovatel

Ve dvaceti letech se Korczak zúčastnil Paderewského literární soutěže, do které poslal svou divadelní hru „Kudy?“. Význam této hry spočíval nejen v prvním literárním ocenění, které obdržel, ale i v tom, že ji podepsal poprvé svým pseudonymem Janusz Korczak, který mu zůstal již po celý život. Použil ho podle hrdiny, tehdy populárního, Kraszewského románu „Příběh o Janaszu Korczaku a krásné mečířce“ (Janovský, 1986).

Korczakova spisovatelská činnost byla svým způsobem pokračováním jeho pedagogické a lékařské činnosti. Nepsal proto, aby mu to zajistilo spisovatelskou slávu, ale svými literárními pracemi sděloval své pedagogické myšlenky a názory a chtěl jimi výchovně působit a ovlivňovat tak lidské mínění. Zvláště pak chtěl formovat dětské myšlení pohádkami a příběhy, které ukazovaly na společenské a mravní hodnoty.

Korczakovo rozsáhlé literární dílo obsahuje, mimo pohádek a příběhů pro děti i mnoho významných pedagogických a lékařských publikací, výzkumných prací a studií, které měly v té době neobyčejnou vědeckou a průkopnickou hodnotu a přispěly k šíření osvěty

v pedagogice a medicíně. Korczak napsal také nejrůznější povídky, několik divadelních her a mnoho článků, fejetonů, statí a reportáží publikovaných v časopisech.

„Všechny jeho literární práce měly shodný filozofický a literární podtext. Korczak v nich odmítal vytvářet iluze o životě, ale vzal si za cíl vysvětlit, v čem jsou skutečné životní hodnoty. Korczakovy literární práce zároveň nabádaly čtenáře, aby se zamysleli nad tím, co je životním štěstím, co je smyslem lidského života a jaký je cíl lidské životní dráhy.“ (Janovský, 1986, s. 36). V mnoha Korczakových dílech vystupují hrdinové, kteří změnili vlastní snahou svůj způsob života. Snažil se takto ukázat kladné příklady a podněcovat dětskou touhu ke změně vlastní životní cesty. Korczak prosazoval myšlenku, že tvůrčí činnost a snaha stát se lepšími a potřebnějšími pro společnost, vede ke spokojenějšímu a šťastnějšímu životu a zároveň je střípkem, s jehož pomocí lze změnit stávající nelítostný svět. Jak Janovský (1986) dále uvádí, všechny Korczakovy knihy mají ještě další charakteristické rysy. Jedním z nich je, že mají rozvíjet vlasteneckou výchovu. Dalším shodným rysem jeho knih je sžití se s dětským čtenářem, s jeho psychikou a zájmy. V jeho knihách pro děti vystupují neidealizované, prosté děti a jejich nelehký život v chudých poměrech. V jeho knihách se tedy mohly najít i ty nejubožejší děti a nalézat v nich motivaci k tvořivějšímu životu a ke zlepšení svého sociálního postavení.

Vrcholem Korczakovy spisovatelské činnosti bylo meziválečné období, ve kterém napsal většinu svých nejvýznamnějších děl, ve kterých se prohlubovaly myšlenky z předchozích prací a jeho celoživotní zkušenosti. Dle Janovského (1986) získal Korczak v r. 1937 za svou tvorbu pro děti nejvyšší polské literární ocenění *Zlatý vavřík Polské akademie pro literaturu*, což se mu stalo stimulem k další práci.

Poslední Korczakovou literární prací byl jeho „Deník“ („Pamiętnik“). Olczak-Ronikier (2011) uvádí, že v něm v letech 1939 - 1942 zachycoval poslední léta jeho bytí a každodenní život ve varšavském ghettu. „Deník“ je tak jedinečným dílem pro své úvahy o důstojnosti lidského života tváří v tvář utrpení a ponížení. Byl konfrontací nelidského života v ghettu s životem svobody a stal se obžalobou společnosti, která dopustila hrůzy fašismu a války. Zůstal v něm také plán autobiografie, který nestihl dokončit. Poslední zápis je den nebo dva před deportací do Treblinky. Korczak „Deníku“ musel přikládat velkou váhu, protože v očekávání evakuace zanechal pokyny, aby byl dopraven, pokud to bude možné, Igoru Newerlymu, který byl mnoho let jeho sekretářem a přítelem. Text se nakonec podařilo zachránit a Newerle ho publikoval v r. 1958.

3 DÍLO JANUSZE KORCZAKA A ODBORNÉ PRÁCE O NĚM

Korczak svým rozsáhlým celoživotním literárním dílem sděloval pedagogické a medicínské myšlenky a zjištění, které vycházely z jeho každodenní praxe s dětmi. Mnoho jeho děl bylo významných svým vědeckým a průkopnickým charakterem. Svými pracemi chtěl výchovně působit a ovlivňovat lidské myšlení. Zvláště pak chtěl formovat děti pohádkovými příběhy a povídkami, ve kterých jim ukazoval vzory morálních a společenských hodnot a nenásilně se je snažil nabádat k vlastnímu rozvoji, který by prospěl nejen jim, ale i celé společnosti.

Korczakovo různorodé dílo pro děti i dospělé obsahuje pedagogické a lékařské publikace, vědecké práce a studie, pohádky, příběhy, povídky, divadelní hry a články, fejetony a reportáže publikované v časopisech. Hlavní místo v jeho tvorbě však zaujímá pedagogická tematika určená především vychovatelům a rodičům, aby mohli děti lépe poznávat a porozumět jim. „*Není snad jediný velký problém výchovné praxe, jemuž by Korczak nevěnoval alespoň krátkou, ale pronikavou úvahu. Nenapsal sice soustavnou učebnici pedagogiky, ale souhrn jeho prací poskytuje dostatek podkladů k tomu, abychom si učinili představu o jeho pedagogickém systému, který je všeobecně vysoko oceňován.*“ (Cipro, 2002, s. 223).

V této kapitole shrnuji Korczakova literární díla a pomocí textové analýzy tři z nich popisují a vyzdvihují v nich nejdůležitější pedagogické myšlenky. Závěrem kapitoly se zmiňuji o odborných pracích, které byly o Korczakovy napsány, a které byly v době zpracování této práce dostupné.

3.1 Shrnutí Korczakových děl

Ráda bych se zde pokusila o souhrn Korczakových děl, v rámci kterého bych zároveň chtěla upozornit na ta díla, která byla vydána v českém překladu (příp. i ve slovenském, za předpokladu, že jsou k dispozici v Moravské zemské knihovně v Brně nebo v Knihovně Jiřího Mahena v Brně) - označila jsem je podtržením a doplnila informací o překladu.

Pro seznámení s Korczakovými díly jsem převzala informace z knihy Janovského (1986) a Szlązakowé (1984). Příležitostně čerpám informace o jeho dílech i od jiných autorů, u kterých zdroj vždy uvádím. Díla jsem seřadila chronologicky a pro snadnější orientaci v nich jsou uvedena v přehledné výčtové formě.

- **Děti ulice** (1901) – jedno z mála děl určených pro dospělé. Zabývá se otázkou života chudoby a křivdy dítěte.
- **Páté přes deváté** (1905).
- **Dítě salónu** (1906) – řeší problematiku výchovy. Korczak v díle odsuzuje kapitalismus, který preferuje bohaté a umožňuje jim propagovat ve většinové společnosti jejich názory a pochybné hodnoty a odsuzuje tak život těch, kteří jsou pro společnost neužiteční, neboť jí nemohou poskytnout nic nového ani dobrého.
- **Škola života** (1908) – kritizuje úroveň tehdejší školní práce, ukazuje školské tradice a načrtává další možné směry školského vývoje.
- **Moškové, Joskové a Srulové** (1910), **Pepíci, Honzíci a Frantíci** (1911) – povídky popisující práci s mládeží na letních táborech, které se staly základní literaturou pro mnoho pedagogů.
- **Sláva** (1913) – příběh pro chudé varšavské děti o mladých hrdinech, kteří svou vlastní snahou změnili způsob jejich života.
- **Bejby. Zpověď motýla. Osudný týden** (1914).
- **Výchovné momenty** (1919)
- **Jak milovat dítě** – klíčové pedagogické dílo popisující zkušenosti s vychovatelstvím, prosazující dětská práva a rovnocenné postavení dětí. Skládá se ze čtyř samostatných prací:
 1. **Dítě v rodině** (1919),
 2. **Internát** (1920) – v českém překladu vydáno v r. 1986 (úryvky) a v r. 2012,
 3. **Letní tábory** (1920) – v českém překladu vydáno v r. 1986 (úryvky),
 4. **Domov sirotků** (1920) – v českém překladu vydáno v r. 2012.Tomuto dílu se blíže věnuji v podkapitole 3.2.1 *Jak milovat dítě*.
- **O školních novinách** (1921) – rozsáhlé ukázky z novin, které pod Korczakovým vedením vydávaly děti v domovech. Dílo je doplněné jeho komentáři o výchovné funkci novin.
- **Ve vsi Michajlovce** (1921).
- **Traktát o tělesné výchově dětí** (1922).

- **Sám s bohem – modlitby těch, kteří se nemodlí** (1922) – modlitby vzniklé z těžké osobní krize po smrti Korczakovy matky. Nejedná se o modlitební knížku, ale o vyznání – poselství vysílaná k Bohu. „*Šeptaná tajemství duše, která sám sobě svěřuješ, sepjal jsem svorkou modlitby.*“ (Korczak, 1984, s. 5). V českém překladu vydáno v r. 1984.
- **Král Matýsek První** (1923) – Korczakovo nejpopulárnější dílo. Pohádkový příběh o osudech malého chlapce, který se po smrti svého otce stane králem. V českém překladu vydáno v r. 1987. Tomuto dílu se blíže věnuji v podkapitole 3.2.3 *Král Matýsek První*.
- **Král Matýsek na pustém ostrově** (1923) – pokračování předchozího díla.
- **Bankrot malého Jacka** (1924) – román pro děti o podnikavém Jackovi a jeho kamarádech. Vydán v češtině ještě za Korczakova života v r. 1935 (Korczak, 1935).
- **Když budu znovu malý** (1925) – dílo beletristicky kritizuje tehdejší buržoazní školu a celý školský systém. V českém překladu byla vydána ukázka z tohoto díla, která je součástí Janovského knihy „Janusz Korczak: lékař, pedagog a spisovatel“ (1986).
- **Výchova vychovatelů** – sborník statí o výchově vychovatelů v interakci s dětmi (rok vydání pravděpodobně po r. 1925 či později).
- **Nestoudně krátké** (1926).
- **Právo dítěte na úctu** (1929) – v tomto díle Korczak prosazoval a zdůvodňoval práva dítěte ve společnosti. Na základě deklarace Společnosti národů z r. 1923 o přednostní ochraně dítěte jako nejvyšší hodnoty, žádal o přednostní vyřešení rovnocenného postavení dítěte ve společnosti. V této práci zároveň vysvětloval podstatu hodnoty dítěte a požadoval společenské reformy v této oblasti. V českém překladu byla tato práce vydána, v nezkrácené podobě, jako součást Janovského knihy „Janusz Korczak: lékař, pedagog a spisovatel“ (1986).
- **Pravidla života** (1930) – s podtitulem *Pedagogika pro děti a dospělé* (Cipro, 2002, s. 220).
- **Čaroděj Kajtuš** (1935) – pohádka o tom, že štěstí nelze hledat ve splnění pohádkových tužeb, ale ve své vlastní tvůrčí činnosti, protože uspokojení mohou přinést jen takové splněné tužby, o něž se člověk zaslouží sám svou činností.

- **Tvrdošíjný chlapec** (1938) - biografická povídka o životě a práci významného francouzského vědce Louise Pasteura. V českém překladu toto dílo dosud vydáno nebylo, ale ve slovenštině vyšlo pod názvem „Svojhlavý chlapec: život Ludovíta Pasteura“ (1987). Věnuji se mu blíže v podkapitole 3.2.2 *Tvrdošíjný chlapec: život Louise Pasteura*.
- **Lidé jsou dobří** (1938) – úvahy o ideálních životních vzorech pro dospívající mládež.
- **Reflexe** (1938) – úvahy.
- **Tři Herškovy výpravy** (1939) – dobrodružný román o dětském hrdinovi, který chce objevit cesty za lepším světem.
- **Žertovná pedagogika** (1939) – literární humoristické zpracování Korczakových rozhlasových relací pro děti vysílaných v polském rozhlase v letech 1935 – 1936.
- **Deník (Pamiętnik)** (1942, tiskem vydán 1958) – paměti psané ve varšavském ghettu. Korczak v nich konfrontoval život svobody s nelidským životem v ghettu. Deník uveřejnil Igor Newerly v r. 1958.

Divadelní hry

- **Kudy?** (1898) – nezveřejněné drama, za které získal první literární ocenění. Tuto hru poprvé podepsal svým pseudonymem Janusz Korczak. Text této hry se nezachoval.
- **Senát šilenců** (1931) – divadelní hra obžalovávající tehdejší kapitalistický svět z hladu, bídy, nemoci, nenávisti, touhy po moci a z hrozeb války. Byla uvedena ve varšavském avantgardním divadle Atheneum.

Články, fejetony, reportáže a črty, které publikoval v časopisech

Kolce (Trny), Glos (Hlas), Przegląd Pedagogiczny (Pedagogický přehled), Szkoła Specjalna (Speciální škola), Społeczeństwo (Společnost), Wędrowiec (Poutník), Krytyka Lekarska (Lékařská kritika), Przegląd Pediatryczny (Pediatrický přehled), Przegląd Społeczny (Společenský přehled), Medycyna a Kronika Lekarska (Medicína a lékařská kronika), Wiedza (Věda), Światło (Světlo), Nowe Życie (Nový život).

V letech 1908 a 1909 vyšly v nedělní příloze českého deníku Hlas národa jeho tři satirické povídky: „Ukrutně směšný“, „Konec světa“ a „Odhadce“.

Od roku 1926 vydával časopis pro děti a mládež **Mały Przegląd** (Malý přehled). Tento časopis děti nejen samy psaly, ale staraly se i o jeho technickou stránku.

3.2 Vybraná Korczakova díla

Pro účely své práce jsem z Korczakovy bohaté literární tvorby vybrala tři různá díla, která pomocí textové analýzy popisují a pokouším se v nich vyzdvihnout nejdůležitější pedagogické myšlenky. Prvním z nich je jeden z jeho nejvýznamnějších pedagogických spisů „Jak milovat dítě“, ve kterém Korczak popisuje své zkušenosti s vychovatelstvím. Dalším dílem je biografická povídka o Louisi Pasteurovi „Tvrdošijný chlapec: život Louise Pasteura“. Tvorbu pro děti zastupuje třetí dílo „Král Matýsek První“.

3.2.1 Jak milovat dítě

„Práce Jak milovat dítě je rámcovým návodem pro činnost vychovatele. Pro svůj význam je často kladena do jedné řady s Rousseauovým Emilem, s Pestalozziho Jak Gertruda učí svoje děti nebo s Makarenkovou Pedagogickou poérou.“ (Janovský, 1986, s. 33).

Toto dílo je jedním z Korczakových **klíčových pedagogických spisů**, ve kterém popisuje své zkušenosti s vychovatelstvím, které vychází z jeho každodenní vychovatelské praxe a dlouholetého pozorování dětí. Zabývá se v něm nejrozličnějšími výchovnými situacemi, právy dětí a jejich respektováním, rovnocenným postavením dětí ve společnosti, kolektivem a vztahy v něm a zároveň i náročnou prací vychovatele. Psal ho za první světové války, v době, kdy působil jako vojenský lékař.

Dílo se skládá ze čtyř samostatných prací. První z nich vyšla v r. 1919 a až o rok později byl vydán celý soubor. I. díl „Dítě v rodině“ (1919). II. díl „Internát (1920), III. díl. Letní tábory“ (1920). IV. díl „Domov sirotků“ (1920). V českém jazyce byly vydány pouze některé z nich. V r. 1986 vyšly úryvky z prací „Internát“ a „Letní tábory“ jako součást Janovského knihy „Janusz Korczak: lékař, pedagog a spisovatel“. V r. 2012 vyšly kapitoly „Internát“ a „Domov sirotků“ v samostatné knize „Jak milovat dítě: Internát a Domov sirotků: vybrané kapitoly z díla polského lékaře a vychovatele Janusze Korczaka“.

Kapitola Internát:

Korczak zde popisuje každodenní těžkou práci vychovatele s osiřelými dětmi, vyrůstajícími v internátu. Poukazuje na střet ideálů mladého vychovatele se skutečnými všedními dny. Upozorňuje na to, že ve většině knih o výchově jsou vznešené ideály a neuskutečnitelné rady „co vše by vychovatel měl“. Avšak, při všech starostech, které v internátu vychovatel má, se stejně musí nakonec rozhodnout sám, podle toho co zná, dokáže a hlavně na základě toho, co může. Vychovatel postupně ztrácí energii a zápal

do práce a iniciativu, se kterou nastupoval. Uvědomuje si, že přestože se snaží vcítit do dětských starostí a omezit rozkazy a zákazy na minimum, děti jsou nespokojené a chtějí víc. Vychovatel pomalu přichází na to, že vlastně nic neví, že to není tak, jak si myslel, ve své práci se začíná ztrácet a tak musí hledat svou vlastní cestu. Korczak vychovateli radí, aby sám od sebe nežádal to, čeho není schopen a byl sám sebou. *„Bud' sám sebou – hledej vlastní cestu. - Poznej sám sebe dřív, než budeš chtít poznávat děti. - Nejdřív si uvědom, čeho si schopen ty, než začneš dětem rýsovat rozsah jejich práv a povinností – mezi nimi všemi jsi sám dítětem, které musíš poznat, vychovat a vzdělat především.“* (Korczak, 2012, s. 20).

Korczak v této kapitole popisuje náročnou práci vychovatele a omyly, kterých se při ní dopouští. Zabývá se různorodostí dětí a obrací se na vychovatele, aby zohledňovali jejich individualitu. Popisuje nejrozmanitější výchovné problémy a situace v dětském kolektivu. Řeší roztržky a naschvály, které si děti dělají, žalování, krádeže, podvody, lži, tresty, zákazy, dovolení, neustálé žádosti dětí o něco a jejich nikdy nekončící dotazy na cokoli. Zároveň během celého díla poukazuje na práva dětí a na lásku a úctu k nim.

Kapitola Domov sirotků:

V této kapitole Korczak sděluje své zkušenosti z budování a fungování Domova sirotků. Popisuje zavádění nových výchovných zásad a vzdor a spiknutí, které mezi dětmi vyvolaly. Povzbuzuje vychovatele, aby se nenechali vzniklými těžkostmi od svých výchovných cílů odradit. Korczakovi se podařilo v domově zavést významné pedagogické novoty, které děti podněcovaly k aktivitě a spolupodílení se na záležitostech svých i kolektivních. Díky tomu pracovaly na sobě samých a učily se odpovědnosti. Zároveň poukazoval na to, že nedostatek svobody takovýmto aktivitám škodí.

Základním nástrojem výchovy v domově, podporujícím rovnoprávné postavení dětí, byl Korczakem vytvořený systém dětské samosprávy se soudem, radou a dětským parlamentem, který umožňoval dětem svěřovat zodpovědné funkce a účastnit se na chodu domova. Zkoušel zavádět různé další novinky. Jednou z nich byl časopis, který děti samy psaly a redigovaly. Články v něm odrážely nejrůznější problémy dětí i domova a díky této společné práci se děti více sjednocovaly. Dalšími vylepšeními v domově, které popisuje, byla např. tabule pro různá nařízení a oznámení, skříňka na nalezené věci, obchůdek, upomínkové pohlednice a schránka na dopisy. Významnou novinkou a zároveň důležitým výchovným nástrojem byla promyšlená práce dětí, která je měla vychovávat a formovat.

Převážná část této kapitoly je věnována kamarádkému soudu a jeho fungování. Soud, jako nástroj zrovnoprávnění dítěte umožňoval, aby záležitosti dítěte byly brány vážně a byly spravedlivě řešeny a nebyly tedy závislé jen na vůli vychovatele. Děti se díky němu také učily jak správně posuzovat přestupky a jejich příčiny, volit si mezi sebou soudce a mohly se vyjadřovat k řádu. Soud měl kodex se širokou škálou paragrafů od §1 do §1000 – od rozsudků osvobozujících, přes odsuzující až po ty výjimečné, které mohly děti podmíněčně vylučovat z domova. Soud si v domově prošel určitým vývojem, byl i na čas pozastaven, postupně vylepšován až byl dětmi postupně čím dál více akceptován.

Celé dílo je prosycené množstvím moudrých a obohacujících výchovných myšlenek a trefných postřehů, které, přestože jsou století staré, jsou i v dnešní době v mnohém platné a i v současné sociálně výchovné činnosti mohou být zdrojem mnoha podnětů. A to nejen pro vychovatele, kterým bylo toto dílo určeno, ale i pro rodiče a všechny dospělé, které s dětmi pracují. Pro současnou výchovnou praxi bych mohla vyzdvihnout například myšlenky o potřebě svěřovat dětem osobní a sociální kompetence a odpovědnost, o úctě dětí k druhým, společnosti a hodnotám. Koncept dětské samosprávy a především dětského soudu je velmi inspirativní a mohl by být pro mnoho demokraticky smýšlejících škol a jiných institucí podnětným zdrojem. Inspirací byl např. pro Gymnázium Přírodní škola v Praze, o kterém pojednávám v podkapitole 5.2.

3.2.2 Tvrdošíjný chlapec: život Louise Pasteura

Biografická povídka o životě a neúnavné a cílevědomé práci celosvětově významného francouzského **vědce Louise Pasteura**⁵, kterou Korczak vydal v r. 1938. Tato kniha nebyla dosud do českého jazyka přeložena, proto jsem pro účely této práce studovala slovenské vydání této knihy „Svojhlavý chlapec: život Ludovíta Pasteura“ z r. 1950.

Tak jako v mnoha jiných Korczakových knihách, je hrdinou této povídky postava, která má jít čtenářům výchovným příkladem. Pasteur si díky své vytrvalé pílí, neúnavnosti, trpělivosti a tvořivé činnosti, postupně plnil své sny, až se stal uznávaným a potřebným pro společnost.

⁵ Louis Pasteur (1822-1895), francouzský chemik, mikrobiolog a bakteriolog, zakladatel několika vědeckých oborů - mikrobiologie, stereochemie. Objevil mj. principy kvašení a vypracoval postup pro ochranu potravinářských tekutin, např. mléka a vína proti znehodnocení jejich dalším kvašením, tzv. pasterizaci. Dalším jeho velmi významným objevem je vakcinační prevence proti virovým nákazám, např. proti sněti slezině a vzteklině. Nalezl mikroorganismy jako zdroj chorob bource morušového a metody pro pěstování mikroorganismů v živných půdách. Založil Pasteurův ústav v Paříži, který je jedním z největších světových center lékařského výzkumu (Pasteur Louis a Pasterizace, *Velký lékařský slovník*, 2008).

Hned v úvodu povídky Korczak popisuje malý chudý domek, do kterého se Pasteur narodil a v kontrastu k němu dům v Paříži, který o mnoho let později nese jeho jméno. Snaží se tak zaujmout čtenáře příkladem proměny jeho života – z nuzného ke slavnému. Povídka se zabývá Pasteurovým životem, jeho rodiči, ženou a pěti dětmi, z nichž tři zemřely, jeho přáteli a učiteli, na které klade Korczak důraz, jeho studiem a zejména jeho prací, výzkumy, jeho úspěchy i neúspěchy. Často se zaobírá i tím, co Pasteur prožíval a cítil.

Korczak v průběhu celé knihy zdůrazňuje jeho vlastnosti, díky kterým se propracoval k úspěchu a slávě. Vyzdvihuje jeho pracovitost, trpělivost, neutuchávající úsilí, pevnou vůli, důkladnost, houževnatost, odvážnost a tvrdohlavost. Ve škole Pasteur nepatřil mezi nejlepší žáky, což dokládá, že pro úspěšnou životní realizaci není nutný prospěch, ale především pracovitost a úsilí. Studoval v Paříži a poté působil jako profesor na několika místech. Byl skromný a zvyklý na prosté podmínky. Poháněla ho touha rozumět, pochopit a vědět. Hledal pravdu v krystalech, v kvašení, samoplození, v nemocech tekutin, zvířat a lidí. Díky studiu krystalů objevil mikroorganismy, které dlouhodobě zkoumal. Zjistil, že žijí ve špíně, prachu, kalné vodě a že se vyskytují v ovzduší. Odhalil, že některé mikroorganismy jsou užitečné – ty které dělají líc, pivo, víno, kvas a jiné, že jsou naopak zodpovědné za nemoci. Objevil, že některé z nich je možné zvýšením teploty zničit. Tato metoda po něm byla pojmenována jako pasterizace.

Pasteur byl svého času také pověřen zkoumáním nemocných motýlů bource morušového, kteří produkují hedvábí, které ve Francii v té době živilo tisíce rodin. Rozsáhlou nákazou těchto motýlů země velmi trpěla. V průběhu zkoumání těžce onemocněl mrtvicí, ale i přesto ve výzkumech, za pomoci svých žáků, pokračoval. Báł se, že práci nestihne dokončit. Podařilo se mu prokázat, že příčinou nemoci jsou mikroorganismy. Přišel na to jak je zabít či oslabovat. Později objevil jak je využít ve prospěch člověka a zvířete a tím je ochránit před nákazou. Udělal z nich lék – vakcinaci, např. proti vzteklině či sněti slezinné.

V tehdejší době lékaři nevěděli o důležitosti hygieny a čistoty při ošetřování nemocných. Nevěděli, že nečistota přináší nemoci a že díky ní umírají nemocní s nepatrnými rány nebo, jak bylo v té době obvyklé, často i rodičky. Až Pasteur o tom poučil lékaře a naučil je ošetřovat rány tak, aby na ně lidé neumírali.

Při své práci a zkoumání bojoval s mnoha překážkami, aby dosáhl svého. Nové pravdy navíc měly mnoho nepřátel. Pasteur ale bojoval, byl neústupný a toužil po tom,

aby o svých objevech mohl povědět světu a aby věda sloužila člověku. A tak pokusy opakoval stále dokola, neúspěchy ho nezlomily, stále hledal a věřil. Uplynulo mnoho let, než odbornou veřejnost přesvědčil o svých významných objevech a pravdách a než vyvrátil tehdejší omyly a předsudky. Boj za vítězství své pravdy tedy nakonec vyhrál a věděl, že je potřeba o tom, co objevil, co nejvíce informovat, aby tyto poznatky mohly sloužit společnosti. Byl si vědom toho, že jeden člověk to ale sám nedokáže a proto se snažil o osvětu, o předávání těchto vědomostí veřejnosti a hlavně učitelům, kteří je mohli předávat dál.

Korczak se v této povídce snažil čtenáře výchovně ovlivnit pozitivním příkladem. Na Pasteurově životě a práci ukazuje hodnoty a smysl života, snaží se čtenáře motivovat k tvůrčím činnostem a k práci na sobě samých. Dodával jim odvalu, aby se pokusili o vlastní realizaci, kterou by změnili svůj život a sociální postavení a aby dali svému životu smysl, stali se lepšími a potřebnějšími pro společnost, což je navíc dovede ke spokojenějšímu životu. Na osobnosti Pasteura Korczak ukazuje, jak je důležité na sobě pracovat a zdokonalovat se. Demonstruje, jak jedinec může díky své práci pomoci lidem z celého světa a tím sám přispět k jeho pozitivnímu ovlivňování. Pasteurovi i Korczakovi bylo společné to, že oba bojovali za změnu světa. Oba své myšlenky předávali dál pomocí učitelů, které učili, přednášením na univerzitách, psaním článků a knih a snažili se o osvětu, která je důležitou součástí prevence a sociální pedagogiky.

Povídka byla, dle mého názoru, primárně určena sociálně znevýhodněným dětem a mládeži z chudého polského prostředí, ale je velmi obohacující i pro ostatní čtenáře.

3.2.3 Král Matýsek První

Korczakovo pravděpodobně **nejpopulárnější dílo**⁶, **plné výchovných myšlenek**, které napsal pro děti po hrůzných zkušenostech z první světové války, bylo vydáno v r. 1923 a v českém jazyce vyšlo v r. 1987. Na jeho motivy vznikla i animovaná pohádka. Na toto dílo Korczak navázal ještě jeho pokračováním s názvem „Král Matýsek na pustém ostrově“ (1923), které ale v českém překladu nevyšlo.

Jedná se o pohádkový příběh o osudech chlapce Matýska, který se po smrti svého otce krále stane v deseti letech dědicem trůnu a musí se naučit kralovat. Je ale nezkušený

⁶ Přeloženo do více než 20 jazyků (*Rok Janusze Korczaka*, 2012).

a důvěřivý. Ve vládnutí mu pomáhají ministři, kteří se ho snaží přizpůsobovat svým představám. Matýskovi dochází, že před ním spoustu věcí tají a že ho klamou. Když v zemi vypukne válka, rozhodne se, se svým kamarádem, utéct a vydává se statečně bojovat a chránit svou zem. Ve válce se začíná učit odpovědnosti a pokoře. Po jejím skončení se vrací zpět a uvědomuje si odpovědnost za svou zemi. Cítí, že svět dospělých má své nedostatky, ale má zidealizované představy o tom, jak by měla vypadat společnost, která by byla spravedlivá k dětem. Je odhodlaný ji přebudovat podle svých šlechtných názorů, tak, aby došlo k rovnoprávnosti dětí. A tak se v království pokouší o reformy, které by k těmto změnám vedly. Povolává dva parlamenty, jeden pro dospělé a druhý pro děti a zavádí dětské noviny. *„Páni ministři, řekl Matýsek (...) Rozhodli jsme se, že si bude vládnout celý národ, aby sám mohl říci, co potřebuje. Zapomněli jste však, pánové, že národ nejsou jen dospělí, ale i děti. (...) Budou tedy dva parlamenty: jeden pro dospělé, kde budou zasedat poslanci a ministři dospělých, druhý pro děti, kde ministři a poslanci budou děti. Jsem králem dospělých i dětí, jestliže si však dospělí myslí, že jsem pro ně příliš malý, ať si zvolí dospělého krále a já zůstanu králem dětí.“* (Korczak, 1987, s. 144).

Matýsek moc chce sám vládnout a všemu rozumět, ale neví kolik práce, starostí a trápení ho to bude stát. Je nezkušený, lehkomyšlný a důvěřivý a díky tomu je nakonec jeho pokus o prosazení reformy neúspěšný. Je poražen, odsouzen a odvezen na pustý ostrov. Konec příběhu vyznívá neradostně, ale Korczakovým výchovným záměrem bylo, aby si děti uvědomily odpovědnost, kterou každý za své jednání nese a nutnost předem promýšlet možné důsledky každého konání. Na Matýskovi ukazoval, jaká může být nezodpovědnost následky. Matýsek si uvědomil důvod svého neúspěchu a porážky a nezbavoval se odpovědnosti za své jednání. Pochopil, že byl nezkušený a zjistil, že se musí ještě hodně učit, aby porozuměl složitostem světa. Je ale přesvědčen o tom, že boj za lepší svět se jednou podaří vyhrát, což pěkně vystihují jeho slova: *„Všechny reformy jsou těžké. Ale jednou je třeba s nimi začít. Když se mně nepodaří všechno udělat, jak náleží, dokončí reformy můj syn, nebo můj vnuk.“* (Korczak, 1987, s. 144).

Korczak, dle mého názoru, chtěl, aby se děti zamyslely nad fungováním společnosti. Měl v úmyslu je motivovat k práci na sobě samých, ke vzdělávání se a zdokonalování, a to i navzdory potížím, které to s sebou přináší, aby pak mohly svými vlastními aktivitami přispět ke změnám společnosti, které by vedly ke spravedlivějšímu postavení dětí. Teze o změnách společnosti vedoucí ke zrovnoprávnění dětí patří mezi Korczakovy základní pedagogické myšlenky a jsou patrné ve všech jeho dílech, se kterými jsem měla možnost

se seznámit. V knize je mnoho užitečných výchovných myšlenek, které mohou čtenářům pomoci uvědomit si společenské hodnoty a odpovědnost za vlastní jednání. Domnívám se tedy, že toto dílo je výchovně velmi přínosné a zároveň nadčasové.

3.3 Odborné práce a články o Januszi Korczakovi

O Korczakovi vyšly po celém světě desítky biografii, článků a vědeckých prací. V rámci své práce se zmíním o autorech a jejich publikacích, které jsem o Korczakovi našla, a které jsou v současnosti k dispozici v českém či slovenském jazyce.

Bystrzycká Anna je autorkou knihy „Korczak člověk“ (2012). Napsala disertační práci na téma „Filosofie výchovy Janusze Korczaka“, kterou obhájila v r. 2008 na Pedagogické fakultě Karlovy univerzity v Praze.

Cipro Miroslav se věnoval Korczakovi ve svém díle „Galerie světových pedagogů: encyklopedie Prameny výchovy. Třetí svazek: dvacáté století“ (2002).

Janovský Julius napsal úvodní studii a původní texty ke knize „Janusz Korczak: lékař, pedagog a spisovatel“ (1986). Janovského dílo zároveň obsahuje čtyři ukázky z Korczakovy tvorby, a to zkrácený výběr z díla „Jak milovat dítě“ – konkrétně úryvky z prací „Internát“ a „Letní tábory“; dále obsahuje v nezkrácené podobě práci „Právo dítěte na úctu“. Janovského kniha zahrnuje také ukázkou z díla „Když budu znovu malý“ a první kapitolu z pohádkového příběhu „Král Matýsek První“.

Newerly Igor byl Korczakovým osobním sekretářem i přítelem a podal o něm cenná svědectví (Cipro, 2002). Napsal knihu „Odkaz starého doktora“, která v češtině vyšla v r. 1970 a která obsahuje beletrizované vzpomínky na Korczakův život. Newerly v r. 1958 publikoval Korczakův „Deník“, psaný v letech 1939 - 1942 ve varšavském ghettu.

Szlązakowa Alicia je autorka knihy „Janusz Korczak“ (1984).

Sylvanus Erwin napsal divadelní hru o Korczakovi „Doktor Korczak“, která měla v r. 1957 v Německu neobyčejný ohlas a poté se úspěšně hrála po Evropě. U nás ji poprvé uvedlo Divadlo F. X. Šaldy v Liberci v r. 1960 (Sylvanus, 1964, s. 4).

Wajda Andrzej natočil životopisné drama „Korczak“ (1990), které bylo nominováno na Oskara. Film nebyl dosud v České republice komerčně vysílán.

Korczakovi se ve svých odborných pracích či člancích věnovali např. i **Bauman** (2003), **Jůva** (2004), **Pelcová** (2010), **Olczak-Ronikier** (2011) a další.

4 JANUSZ KORCZAK A HELENA RADLINSKÁ

Sociálně výchovné činnosti v Polsku, se ve stejném období jako Korczak, věnovali i další významné osobnosti, mezi kterými bych ráda vyzdvihla Helenu Radlinskou.

Helena Radlinská (1879-1954) je považována za **zakladatelku sociální pedagogiky v Polsku**. Pod vlivem P. Natorpa a P. Bartha dlouhodobě prosazovala sociální pedagogiku jako akademickou disciplínu. Podařilo se jí to až v r. 1925 *otevřením samostatného studijního oboru Sociálně-osvětová práce* ve Varšavě (Procházka, 2012). Radlinská dle Wroczyňského (1968) obětovala vypracování základů sociální pedagogiky několik desetiletí své činnosti. Její hlavní práce, ve kterých zpřesňovala problematiku a metodologii sociální pedagogiky, vznikaly v období, kdy byla pověřena vedením studií Sociálně-osvětové práce.

Pod vedením Radlinské vznikla na univerzitě v Lodži *první katedra sociální pedagogiky* a zároveň i učebnice sociální pedagogiky Zkouška ze sociální pedagogiky (Kraus 2008).

Předmět sociální pedagogiky směřovala Radlinská na *vliv prostředí na proces výchovy*. Její základní teze byla, že: „*prostredie jako súhrn vývinových podmienok a podnetov determinuje účinnosť všetkých výchovných činností.*“ (Wroczyński, 1968, s. 58). Autor dále doplňuje, že v souvislosti s touto tezí je povinností pedagoga, aby pro svou úspěšnou výchovnou činnost poznával vlivy a podmínky prostředí. Pedagog podle Radlinské není jen organizátorem a vedoucím výchovy, ale musí znát i metody výzkumu prostředí, které mu umožní ho lépe poznat. Sociální pedagogika se podle ní zabývá rozeznáváním těch činitelů v prostředí, kteří výchovu ztěžují, a hledá prostředky na jejich překonávání. Z toho vyplývají dva základní úkoly sociální pedagogiky, a to *kompensace a přetváření prostředí*. Kompensace dle Radlinské znamená hledání sil, které je možné použít na vyrovnání nedostatků. Přetváření prostředí spojuje s plánovitým organizováním prostředí, ve kterém se nachází společenské síly schopné změny v něm uskutečňovat. Přetváření prostředí pojí Radlinská zároveň s problematikou kulturně-osvětové a výchovně-opatrovnické práce, jejichž rozvíjením dochází k nejučinnějším kladným změnám v prostředí. Široký okruh jevů spadajících do sociální pedagogiky Radlinská rozděluje do tří oblastí – *teorie sociální práce, teorie osvěty dospělých a dějiny sociální a osvětové práce* (Wroczyński, 1968).

Radlinská sociální pedagogiku, jak z výše uvedeného vyplývá, neorientovala pouze teoreticky. Vycházela především z výzkumů prostředí a výsledky jeho vlivu na výchovu

ověřovala na konkrétních situacích přímo v terénu. Získané poznatky pak využívala v osvětové činnosti (Procházka, 2012).

Radlinská sociální pedagogiku velmi obohatila, a to především tím, že se zasadila o její prosazení jako respektované akademické disciplíny. Ve svých významných pracích ji dále zpřesňovala, zacílila a metodologicky upřesňovala. Význam Radlinské je také spojován zejména s jejím přínosem v oblasti *osvěty, terénních výzkumů* a zároveň se zavedením pojmů *kompence a přetváření prostředí*. Na Radlinskou v její práci navázali další významní představitelé polské sociální pedagogiky jako např. R. Wroczyński a A. Kamiński (Procházka, 2012).

SROVNÁNÍ MYŠLENEK A PŘÍSTUPŮ H. RADLINSKÉ A J. KORCZAKA

Při porovnávání myšlenek a činností Radlinské a Korczaka jsem našla mnoho prvků, kterými si byli podobní. Troufám si tvrdit, že oba patřili ke generaci průkopníků a vědců, kteří udávali sociálně výchovné činnosti a sociální pedagogice během první poloviny 20. století směr. Kraus a Sýkora uvádí, že pedagogové, kteří se spolu s Radlinskou věnovali sociální pedagogice v meziválečném období, ve kterém docházelo k rozvoji společenských věd, a tedy i k rozkvětu pedagogiky jako vědy, „*obohatili pedagogické myšlení vědeckým studiem vlivů prostředí při výchově*“, díky čemuž přispěli k rozšíření výzkumných zájmů pedagogiky mimo školu (Kraus a Sýkora, 2009, s. 8).

Korczak, stejně jako Radlinská, při svých činnostech využíval **vědecký přístup**. Korczakov rozsáhlý systém výchovy byl podložen nejen teoretickými úvahami, ale i metodologicky dlouhodobým svědomitým pozorováním (Wroczyński, 1968). Velmi významným sociálně pedagogickým znakem společným oběma je, že si uvědomovali **vliv sociálního prostředí na výchovu**. Korczak si byl velmi vědom toho, že výchovu ovlivňují širší společenské, politické a ekonomické vlivy, kultura, místní prostředí, apod. Oba se snažili negativní vlivy prostředí **kompenzovat a prostředí přetvářet**. Korczaka i Radlinskou spojuje **osvěta**, kterou oba i prakticky prováděli. Korczak zejména svou hojnou publikací pro rodiče a vychovatele, besedami, přednášením a pořadem v polském rozhlasu přispíval k šíření pedagogické osvěty a svými lékařskými výzkumy i k osvětě medicínské.

Jak je z výše uvedené patrné sociálně-výchovné myšlenky a přístupy Heleny Radlinské i Janusze Korczaka si byly v mnohém blízké a oba tyto významní pedagogové byli velkým přínosem pedagogice i sociální výchovné práci.

5 SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÝ ODKAZ JANUSZE KORCZAKA

Ráda bych se v této kapitole zabývala nejen Korczakovými myšlenkami, které nám zanechal a možnostmi jejich uplatnění v dnešní době, ale i vymezením sociální pedagogiky, a to především v jejím tehdejší polském pojetí.

Polská sociální pedagogika (Pedagogika społeczna⁷) je tradičně spojována s rolí prostředí ve výchově. Worczyński (1968, s. 49) uvádí, že *„vlastný vývoj sociálnej pedagogiky sa začína na prelome 19. a 20. storočia, keď sa pozornosť pedagógov silnejšie a hlbšie sústredila na otázky výchovného prostredia. Vtedy sa objavuje názov „sociálna pedagogika“, ktorý označuje tie smery pedagogického myslenia, ktoré si všímali spoločenskú problematiku výchovy.“* Jak dále autor uvádí, v Polsku chyběl celonárodní systém výchovy a osvěty a nové pedagogické koncepce zajímající se o prostředí výchovy a o prostředí „mimo školu“ zde nacházely velké opodstatnění, a to především s ohledem na celkové životní podmínky v Polsku (Wroczyński, 1968). Procházka (2012) v této souvislosti sděluje, že tehdejší polská společnost byla v oblasti osvěty zaostalá, zejména díky dlouhodobému útlaku carské nadvlády a převažujícímu venkovskému obyvatelstvu, které neprodělalo obrodu jako například český venkov.

Stejně jako Wroczyński, tak i Korczak, Radlinská a mnoho dalších polských pedagogů, přikládá při výchovné práci velkou roli i mimoškolní činnosti, plánovitému formování prostředí a základním společenským skupinám, jejichž je jedinec členem. Jak uvádí Janovský (1986), Korczak si uvědomoval velkou souvislost výchovy a sociálního prostředí a také to, že uplatnění pedagogických poznatků v praxi je společensky podmíněné. Ve své teoretické i praktické činnosti na tyto vzájemné vztahy neustále poukazoval.

5.1 Pedagogické myšlenky Janusze Korczaka

Domnívám se, že Korczak přinesl pedagogice mnoho významných, pokrokových a moudrých myšlenek a postřehů, které vycházely z jeho každodenní vychovatelské činnosti a z dlouholetého pečlivého pozorování dětí a nebyly tedy jen vyvozovány z filozofických názorů a teoretických úvah o výchově. Některé jeho výchovné myšlenky jsem již uvedla v předchozích kapitolách, ale ráda bych je zde ještě shrnula.

„Janusz Korczak obohatil pedagogické myšlení především tím, že vysvětlil etapu dětství každého jedince jako etapu opravdového života.“ (Janovský, 1986, s. 22). Snažil se tak

⁷ V polském jazyce „Pedagogika społeczna“.

prosazovat **rovnoprávné postavení dětí**. Aby se dítě mohlo úspěšně rozvíjet, musí mít, podle Korczaka, k životu stejné podmínky jako dospělý. Neměly by se mu tedy odstraňovat z cesty všechny životní překážky, protože jejich zdolávání ho motivuje k dalším cílům a vede k uspokojení. Dětský svět má podle Korczaka, stejně jako svět dospělých, svá přání, ale i nectnosti. Děti miloval, ale neměl je zidealizované, věděl, že nejsou neposkvrněnými dušičkami, které by se teprve měly za několik let stát opravdovými lidmi. Jak doplňuje Wroczyński (1968), Korczak se snažil, aby společnost pochopila, že dítě je úplným člověkem, že žije svým vlastním životem a není jen pasivním předmětem, na který působí vychovatel.

Korczak pojímal výchovu především na základě **úcty a respektu k dítěti**. Prosazoval respektování dětského svěbytného pohledu na svět, uznávání jeho postojů, individuality a **důstojnosti**. Poukazoval na to, že nestačí děti jen poznávat, ale že je potřeba umět se vcítit do jejich psychiky, do jejich prožitků, myšlení a vnímání.

Za jeden z nejvýznamnějších Korczakových přínosů je považováno to, že ve svých domovech zavedl nové pokrokové výchovné metody a vytvořil v nich **rozsáhlý systém výchovy**, který je všeobecně vysoce oceňovaný. Ve svých domovech založil systém **dětské samosprávy**, kterým chtěl přispět k zrovnoprávnění dětí. Samospráva se skládala zejména z **dětského soudu, rady a časopisu** (Cipro, 2002). Korczak byl přesvědčen o tom, že dětem je nutné svěřovat zodpovědné funkce, a tím jim umožnit aktivní účast na chodu domova, aby se mohly samy usměřňovat.

Základními prostředky výchovy byly pro Korczaka dětský **kolektiv a práce** dětí v něm. Smyslem výchovy bylo vést děti k aktivitě, samostatnosti a mobilizovat v nich jejich vlastní síly, aby byly samy schopny překonávat negativní vlivy okolního světa, a aby se podílely na řešení svých záležitostí a prostřednictvím toho i na svém zdokonalování a výchově. Snažil se děti motivovat k hledání vlastní realizace, kterou by mohly pozitivně ovlivňovat svůj život ve společnosti a zároveň i své sociální postavení. Chtěl, aby děti daly svému životu smysl, staly se lepšími a potřebnějšími pro společnost, což je zároveň předpokladem jejich spokojenějšího života. Považoval také za velmi důležité vést děti k odpovědnosti, tzn. vytvářet jim takové podmínky, které by je učily přebírat **odpovědnost** nejen za sebe samé, ale i za kolektiv.

Korczak věřil, že výchova hraje významnou roli v přeměně a **nápravě společnosti**, protože vše co děláme, má vliv na celý svět. Z jeho myšlenek, se kterými jsem měla možnost

se seznámit, vyplývá, že si byl dobře vědom toho, že změna světa není snadná, přesto byl přesvědčen o tom, že je nutné na ní pracovat, a že k ní může dojít jen díky dětem, a to cestou správné výchovy dalších generací.

Korczak se zabýval také úlohou a náročnou prací vychovatele a upozorňoval na to, že i vychovatel se neustále vychovává v interakci s dětmi. Pokládal za důležité, aby vychovatel uměl děti pochopit, aby byl schopen s dětským kolektivem pracovat a pozitivně ho aktivizovat, a tím v něm bránil záporným výchovným vlivům. Vychovatel má, podle Korczaka, dbát na dodržování pravidel a pomáhat chránit slabé a utlačované (Janovský, 1986).

Tuto kapitolu bych ráda uzavřela slovy Jůvy (2004, s. 48) „*Korczak nepřikazuje, vede k zamyšlení a ke hledání vlastní cesty životní, občanské i pedagogické.*“

5.2 Možnosti uplatnění jeho myšlenek a názorů v současné době

Přestože jsou Korczakovy myšlenky století staré, jsem toho názoru, že mnoho z nich je nadčasových a tedy i v dnešní době inspirativních a aktuálních.

Význam jeho výchovných myšlenek, koncepcí a činností shledávám v jejich vědeckém podložení pečlivými výzkumy, které vycházely z Korczakova každodenního a dlouhodobého pozorování a z práce s dětmi. Své pedagogické názory a činnosti neustále rozvíjel a popisoval ve svých jedinečných osvětových dílech.

Za jeden z největších Korczakových přínosů a odkazů současné době považuji jeho **rozsáhlý systém výchovy a systém dětské samosprávy**, který zdůrazňoval rovnoprávnou společenskou aktivitu dětí, jejich tvůrčí přístup, samostatnost a odpovědnost. „*Korczakovo pojetí dětského kolektivu a funkce samosprávy neztratilo na hodnotách a na aktuálnosti ani v dnešní době. Metody a prostředky práce kolektivu, určené Korczakem, se v mnohém dosud uplatňují v praktické výchovné činnosti, a to nejen v Polsku. Dodnes platí, že dobrý kolektiv je nezastupitelný pro rozvoj aktivity, pěstování dětské samostatnosti, pro prosazování zásady nevyhnutelnosti organického sepětí zájmu kolektivu se zájmy jedince, pro vytvoření takového mravního prostředí, které by zabezpečilo vysokou účinnost výchovné práce jako celku.*“ (Janovský, 1986, s. 29).

Domnívám se, že mnoho jeho myšlenek a koncepcí se v různých pedagogických institucích dnes praktikuje, přestože je možné, že většina z nich nemá o Korczakově životě, díle, ani myšlenkách žádné povědomí. Jsou to ale pedagogické koncepce a činnosti natolik

prověřené, že jsou v praxi běžně používány. Jak uvádí Wroczyński (1968), Korczakovo dílo je trvalým pedagogickým přínosem, zkušenosti z jeho domovů jsou pro výchovnou praxi pramenem ponaučení a v Polsku se jeho pedagogické myšlenky a zásady uplatňují v mnoha dětských domovech.

Korczakův výchovný systém byl **inspirací** i v naší zemi, a to například při vzniku **pedagogického systému Gymnázia Přírodní škola** v Praze, který bych zde uvedla jako *příklad možného uplatnění Korczakových myšlenek v současné době*.

Při srovnání Korczakova výchovného systému a přístupů Gymnázia Přírodní škola jsem našla mnoho shodných prvků. Gymnázium, stejně jako Korczak, klade důraz na život společenství, na maximální zapojení studentů do organizace života školy, do samosprávy, systému patronů mladších studentů, Studenti se podílí na rozhodování a na dosahování společných cílů kolektivu. Mohou si, do určité míry, sami stanovit konkrétní cestu k dosažení svých výchovně-vzdělávacích cílů a stávají se tak aktivním činitelem svého vlastního formování (Gymnázium přírodní škola, 2015).

Ředitel tohoto gymnázia František Tichý v předmluvě k novému vydání knihy „Jak milovat dítě“ uvádí, že škola byla v několika prvcích inspirovaná Korczakovým domovem sirotků. Zejména v tom, *„že starší děti mohou pečovat o mladší, mohou převzít spoluzodpovědnost za chod školy, přípravu a organizaci akcí, vyjadřovat své názory na sebe navzájem, ale i na učitele a okolní dění – ať již ve své radě nebo v časopise, podílet se na záležitostech, které jsou jinde vymezeny dospělým. Že mají právo hájit svá práva proti komukoli a naší povinností je učit je tomu, stejně jako je vést k pokoře, vzájemné solidaritě a úctě ke všem lidem“*. (Korczak, 2012, s. 12). I když tedy dle Tichého v jejich gymnáziu mnohé zorganizovali po svém, to důležité z Korczakova odkazu v jejich práci zůstává a nově a dále se rozvíjí.

Jsem tedy přesvědčena, že Korczakův výchovný systém neztrácí na aktuálnosti a je stále přínosný. I v současnosti považuji za velmi podstatné, aby nejen děti, ale i všichni jedinci byli vedeni k samostatnosti, vlastní tvůrčí aktivitě a k podílení se na řešení záležitostí svých i společenských, což vede k jejich rozvoji a kultivaci, k jejich vlastní realizaci, a tím ke spokojenějšímu životu. Jedinec se pak stává potřebnějším pro společnost a má možnost ji pozitivně ovlivňovat. Je tedy důležité vytvářet při výchově takové podmínky, které by umožňovaly přebírat na sebe osobní i sociální kompetence a odpovědnost za své jednání.

Je také podstatné, aby si každý byl vědom své odpovědnosti ke kolektivu a ke společnosti, což se, dle mého mínění, v současné době často neděje.

Ztotožňuji se s Korczakovými myšlenkami, které hovoří o tom, že by se dětem neměly z cesty odstraňovat všechny životní překážky. Jejich pokusy zdolávat nesnáze jim pomáhají v rozvoji, motivují je a utužují. Považuji za důležité, aby se děti (ale i dospělý) při prvních neúspěších naučily se nevzdávat a navzdory potížím na svém cíli dále pracovat a tím se zdokonalovat. Domnívám se, že tyto myšlenky jsou v dnešní době velmi naléhavé. Děti jsou někdy nadbytečně opečovávané a chráněné před okolním světem a jeho nástrahami. Nemusí či nechtějí se zapojovat do společných činností, ať už doma, ve škole či při volnočasových aktivitách. Často jsou pasivní a znudění, což může být, dle mého názoru, jen krůčkem k sociálně patologickým jevům.

K pedagogickému odkazu Janusze Korczaka se vyjádřilo několik významných pedagogů, mezi kterými, bych ráda vyzdvihla názor polského sociálního pedagoga Wroczyńskiego a českého profesora pedagogiky Cipra.

„Korczakovo teoretické dielo predstavuje trvalý prínos polskej pedagogiky a empirické vzory ním usměrňovaných zariadení sú pre výchovnú prax prameňom ponaučenia.“ (Wroczyński, 1968, s. 197).

„Korczakova smrt v nacistickém koncentračním táboře ukončila jeho plodný život. Nezničila však jeho odkaz, neboť ten patří ke stále živým hodnotám každé pedagogiky, pro niž humanistický vztah k dítěti se neomezuje jen na sentimentální dobročinnost, ale je základem celého výchovného systému.“ (Cipro, 2001, s. 219).

Ráda bych zároveň citovala slova Krause, která dle mého názoru dokládají význam Korczakových myšlenek a činností pro sociální pedagogiku.

„Sociální pedagogika pojednává o tom, jak optimalizovat a usměrňovat životní situace a procesy, a to s akcentem na vnitřní potenciál jedince a jeho individualitu. Centrálním tématem, které prolíná celým obsahem oboru, je rozvoj sociální kreativity, aktivizace sil každého vychovávaného. Současně k základnímu obsahu patří rozvíjení životního způsobu, tj. jeho kultivace a optimalizace s ohledem na individuální předpoklady jedince a minimalizaci rozporů mezi ním a společenskými podmínkami.“ (Kraus, 2008, s. 45). Kraus dále sděluje, že cílem výchovy v sociální pedagogice, na rozdíl od tradiční pedagogiky, je upřednostňování spolupráce a vzájemné pomoci, a to především pomoci

„slabším“ a také výchova k humanismu a demokracii. „*K realizátorům sociální pedagogiky v praxi patřil J. Korczak.*“ (Kraus, 2008, s. 21).

Dle mého názoru, je mnoho z Korczakových pedagogických cílů, které ve své době prosazoval, velmi podobných těm, kterými se sociální pedagogika zabývá v současné době.

Na základě výše uvedeného i na základě poznatků o Korczakovi, které jsem v této práci dosud uvedla, se domnívám, že jeho významná a rozsáhlá celoživotní pedagogická činnost obohacuje svět pedagogiky, a zejména sociální pedagogiky, a je trvalým sociálně pedagogickým odkazem.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM

Hned v úvodu praktické části mé práce bych ráda kvantitativní výzkum definovala. „*Ako je z názvu zrejmé, kvantitatívny výskum narába s číselnými údajmi. Zisťuje množstvá, rozsah alebo frekvenciu výskytu javov, resp. ich mieru (stupeň). Číselné údaje sa dajú matematicky spracovať, možno ich sčítať, vypočítať ich priemer, vyjadriť ich v percentách alebo použiť ďalšie metódy matematickej štatistiky (...). Zástancovia kvantitatívne orientovaného výskumu sú hrdí na možnosť precízneho a jednoznačného vyjadrenia výskumných údajov v podobe čísel.*“ (Gavora, 2008, s. 34). Autor dále uvádí, že tento druh výzkumu prověřuje existující pedagogickou teorii, která je o pedagogickém jevu známá. Tuto teorii ve výzkumu buď potvrzuje, nebo vyvrací, a to tak, že z teorie vyvozuje hypotézy a ty potom výzkumem testuje.

6.1 Cíle výzkumu, hypotézy

Hlavním cílem praktické části mé práce je zjištění informací o povědomí o Januszi Korczakovi. Dále bych ráda zjistila, zda se respondenti ztotožňují s jeho myšlenkami a jestli je shledávají v současné době za aktuální a přínosné.

Přestože o Korczakovi vyšly po celém světě desítky biografií, článků a vědeckých prací, bylo přeloženo mnoho jeho knih a je po něm pojmenováno mnoho institucí, domnívám se ale, že v České republice je situace bohužel odlišná. S jeho jménem jsem se sama setkala až při výběru témat seminárních prací v předmětu Základy pedagogiky v prvním semestru studia. Ani v mém okolí jsem se dosud nesetkala s nikým, kdo by jeho jméno znal. K mé domněnce, že Korczakovo jméno je u nás málo známé mě vede ale především zjištění, že odborné literatury o něm a jím napsaných knih je u nás velmi málo. Většina jeho děl, a to i těch významnějších, není do českého ani slovenského jazyka přeložena, což dokládám v podkapitole 3.1 *Shrnutí Korczakových děl*, kde jsem se nejen pokusila o souhrn jeho děl, ale zároveň zde informuji i o těch, která byla v českém či slovenském překladu vydána.

Jedna z jeho nejvýznamnějších pedagogických prací „*Jak milovat dítě*“ v českém jazyce dosud nevyšla v kompletní podobě, jak blíže uvádím v podkapitole, která se tomuto dílu věnuje. Korczakova nejpopulárnější kniha „*Král Matýsek První*“ je jedinou jeho knihou, kterou lze v současnosti zapůjčit v největší veřejné městské knihovně na Moravě v Knihovně Jiřího Mahena v Brně. Dle mých zjištění je v současné době k zapůjčení na devíti z jejích poboček (*Katalog Knihovny Jiřího Mahena v Brně*, 2015).

Některá další Korczakova významná díla, např. „Žertovná pedagogika“ a „Deník“, který je psán v ghettu a je jeho posledním dílem, v českém jazyce dosud nevyšla. Podobná situace je i v pedagogických časopisech, ve kterých se mi podařilo nalézt jen velmi málo odborných článků pojednávajících o Korczakovi a jeho díle.

Svou domněnku o malé znalosti jeho jména u nás, bych ráda opřela i o slova doktorky Anny Bystrzycké, která se Korczakovým odkazem zabývá: *„Janusz Korczak, vlastním jménem Henryk Goldszmit, má v Česku pár přívrženců, obdivovatelů a nadšenců. Jsou to však jedinci, kteří často o sobě ani nevědí. Sice máme už Sdružení zájemců o život a dílo Janusze Korczaka, žel dosud ani jedna škola se nejmenuje po tomto významném pedagogovi. Korczak v Česku není znám ani jako pedagog, ani jako humanista, dokonce ani jako spisovatel, i když jeho satirické fejetony vycházely v Hlasu národa už v r. 1908, Masarykův slovník naučný už v r. 1929 uvedl jeho biogram, Bohumil Říha obdržel v r. 1979 jeho literární cenu a vydavatelství Albatros vydalo v r. 1987 jeho nepopulárnější knihu Král Matýsek První.“* (Bystrzycká, 2012, 9-10).

Z výše uvedených důvodů předpokládám, že Korczakovo jméno je v České republice velmi málo známé a domnívám se, že mnou vybraní respondenti, tedy studenti oboru Sociální pedagogika na vybrané vysoké škole v České republice, jeho osobnost spíše znát nebudou. Předpokládám, že respondenti neznají odpověď na otázku, kdo to byl, kým byl, jaké byl národnosti a ve které době žil.

Další má hypotéza předpokládá, že se respondenti budou ztotožňovat s jeho nadčasovými pedagogickými myšlenkami, které jsem pro účely tohoto výzkumu vybrala. Poslední hypotéza testuje, zda respondenti hodnotí Korczakovy pedagogické myšlenky v současné době jako aktuální a přínosné.

Pro výzkum jsem formulovala následující hypotézy:

H₁: Osobnost Janusze Korczaka je respondentům neznámá.

H₂: Respondenti se ztotožňují s vybranými pedagogickými myšlenkami Janusze Korczaka.

H₃: Respondenti hodnotí Korczakovy pedagogické myšlenky v současné době jako aktuální a přínosné.

6.2 Použité metody, výzkumný soubor

Vzhledem k výše uvedeným cílům výzkumu a pro ověření stanovených hypotéz jsem zvolila **kvantitativní výzkum**. Tento druh výzkumu umožní získat větší množství odpovědí a získané informace se mohou vyčíslit a zanást do tabulek a grafů. Ve svém výzkumu budu pracovat s **popisnou (neinferenční) statistikou**, budu tedy popisovat pouze svou skupinu respondentů a výsledek nebudu zobecňovat na celou populaci. Jako metodu výzkumu jsem zvolila **dotazník**, který specifikuji v následující podkapitole.

Výběr respondentů jsem pro účely svého výzkumu zúžila na studenty posledního ročníku bakalářského studijního programu oboru Sociální pedagogika na vybrané vysoké škole v České republice. Zaměření na uvedenou skupinu respondentů není náhodné, má souvislost se studovaným oborem Sociální pedagogika a předpokládám, že by alespoň někteří mohli jeho jméno znát. Zvolila jsem tedy **záměrný výběr** respondentů a budu popisovat pouze tuto svou skupinu a výsledek tedy nebudu zobecňovat. Disman (2002) v souvislosti s takovýmto výběrem respondentů hovoří o „účelovém výběru“ s tím, že závěry se při tomto výběru respondentů vztahují jen na jedince z takto definované skupiny a neumožňují nám jejich větší generalizaci, ale to neznamená, že nejsou užitečné, jen při nich nesmíme předstírat, že platí pro každého jedince ve vesmíru. Gavora (2008) takovýto záměrný výběr respondentů nazývá „dostupným výběrem“. *„Takýto súbor nemá samozrejme zovšeobecňovacie vlastnosti súboru, ale pre mnohé výskumy postačuje.“* (Gavora, 2008, s. 79).

6.3 Dotazník, sběr dat

Chrástka (2007) uvádí, že četnou metodou získávání dat v pedagogickém průzkumu je dotazník. Dotazník je soustava předem připravených a formulovaných otázek, které jsou promyšleným způsobem seřazeny, a na které respondent písemně odpovídá.

Gavora charakterizuje dotazník jako *„Spôsob písomného kladenia otázok a získavanie písomných odpovedí. (...) Dotazník je určený predovšetkým na hromadné získavanie údajov.“* (Gavora, 2008, s. 122).

Dotazník

Jak jsem již výše uvedla, pro dosažení cíle výzkumu jsem zvolila jako nejvhodnější metodu dotazník, pomocí kterého budu testovat platnost stanovených hypotéz. Pro to, aby otázky v dotazníku byly dobrým nástrojem měření, je třeba, aby splňovaly základní

požadavky, tj. validitu a reliabilitu. Validita dotazníku znamená, že dotazník zjišťuje – měří skutečně to, co zjišťovat – měřit má, tj. to, co je cílem výzkumu. Konstrukce dotazníku v pedagogickém výzkumu má vždy vycházet z vědecké hypotézy a jednotlivé položky musí přinášet data pro ověření této hypotézy. Reliabilitou dotazníku je jeho schopnost spolehlivě a přesně zachycovat zkoumané jevy (Chrátka, 2007).

Na základě výše uvedených požadavků jsem vypracovala vlastní strukturovaný dotazník, při jehož konstruování jsem vycházela z cílů výzkumu a stanovených hypotéz. Snažila jsem se dbát na jasné, srozumitelné a stručné formulace jednotlivých položek dotazníku a na jeho jednoduchost. V jeho úvodu jsem se respondentům představila, stručně jsem popsala smysl dotazníkového šetření, ujistila jsem respondenty o anonymitě a poděkovala jsem za jeho vyplnění. V dotazníku jsem položila celkem 9 uzavřených otázek. Odpovědi na ně jsou dané výběrem z předem připraveného seznamu. U sedmi z devíti otázek může respondent označit pouze jednu jím vybranou variantu. Naopak otázky č. 5 a č. 8, vzhledem ke své povaze, umožňují respondentovi zvolit z více možností odpovědí. Vzor dotazníku je přílohou P I této práce.

Před samotným sběrem dat jsem pro ověření srozumitelnosti a jasnosti otázek provedla **pilotáž** na malém vzorku 3 respondentů z mé skupiny. Díky tomuto předběžnému zkušebnímu šetření, jsem zpřesnila jednu položku v dotazníku, a to otázku č. 8, ve které mají respondenti vyznačit, se kterými z uvedených Korczakových pedagogických myšlenek a názorů se ztotožňují. Z pilotáže vyplynulo, že respondenti pravděpodobně neporozuměli, že mají vyznačit všechny myšlenky a názory, se kterými se ztotožňují, protože dva ze tří respondentů uvedli jen jednu variantu, kterou si vybraly. Z tohoto důvodu jsem tuto otázku doplnila textem „Označte prosím všechny možnosti, se kterými se ztotožňujete“. Na ostatních položkách dotazníku nebylo potřeba nic měnit.

Sběr dat

Dotazníkové šetření probíhalo v měsíci únoru 2015 a zúčastnilo se ho 67 respondentů. Zvolila jsem **elektronickou formu** dotazování v on-line verzi. Zhotovila jsem webovou stránku s dotazníkem a o jeho vyplnění jsem respondenty požádala elektronicky. „*Webový dotazník je synchronny, to znamená odpovede sa priamo prenášajú do databázy, ktorú vytvoril výskumník. Nie je potrebné manuálne ukládanie ako v prípade emailového dotazníka. Je uverejnený v podobe webovej stránky a výskumník musí zabezpečiť jeho prístupnosť – propagovať ho.*“ (Gavora, 2008, s. 136). Oproti jiným formám dotazování

má elektronický dotazník několik výhod, které níže sděluji. Jak uvádí Chrástka (2007, s. 170), „*Pro úspěch každého dotazníkového šetření je nezbytným předpokladem ochota respondentů spolupracovat*“. Chrástka dále říká, že ochota spolupráce je závislá také na tom, jak je vyplňování dotazníku zajímavé a náročné. Elektronickou formou dotazování jsem chtěla podpořit zájem respondentů o časově nenáročnou a co nejméně pracnou zodpovídání dotazů. Respondenti dotazník mohli zodpovědět v denním čase, který byl pro ně nejvýhodnější a mohli tak dotazník nerušeně a v klidu vyplnit. Tato forma dotazování zároveň vylučuje, že by dotazníky byly vyplněny neúplně či nesprávně, jelikož je možné tato negativa elektronicky předem „ošetřit“. Toto své tvrzení bych ráda opřela o slova Gavory (2008), který potvrzuje, že tento typ dotazníku nemůže respondent pokazit, vylučovat z něho otázky či je přesouvat, apod., jako tomu bývá u jiných forem dotazování.

Elektronická forma on-line dotazování také usnadňuje zpracování získaných dat, jelikož jednotlivé odpovědi z dotazníků se automaticky přenášejí do tabulkového procesoru.

Po ukončení dotazníkového šetření jsem provedla analýzu dat a interpretaci výsledků výzkumu.

6.4 Analýza dat a interpretace výsledků

Vzhledem k elektronické formě dotazníkového šetření, se data po vyplnění jednotlivých dotazníků automaticky zaznamenávala do tabulkového procesoru, ve kterém docházelo k jejich průběžnému shromažďování. Jak jsem již uvedla v předchozí podkapitole, elektronický dotazník v on-line verzi vylučuje možnost jeho nesprávného či neúplného vyplnění. Shromážděná data jsem následně analyzovala. Výsledky jsem popsala a znázornila pomocí tabulek a grafů. Poté jsem provedla interpretaci výsledků.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo **67 respondentů**.

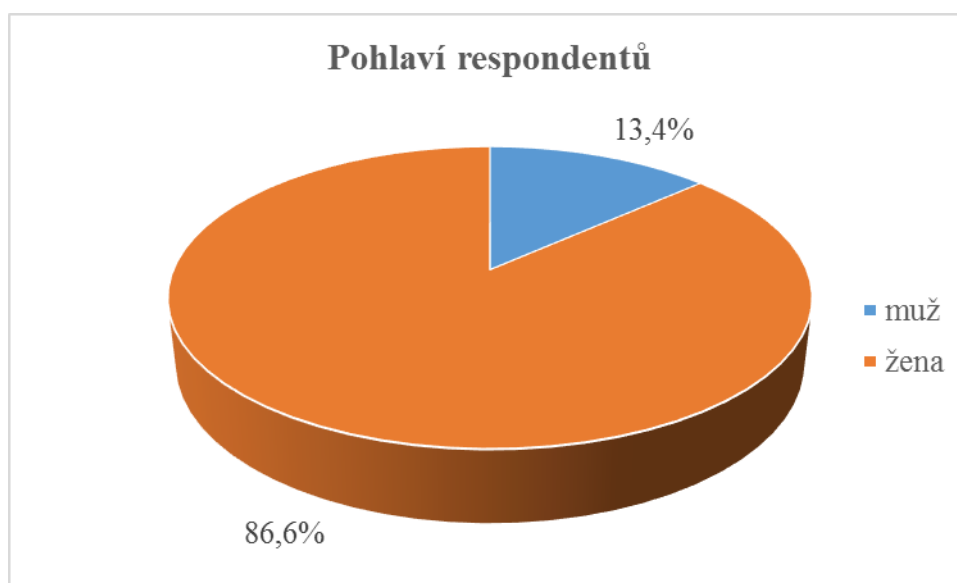
Analýza dat

Položka č. 1: Jste muž/žena?

Z této položky dotazníku vyplývá, že se výzkumu z celkového počtu 67 respondentů zúčastnilo 9 mužů a 58 žen. Ve výzkumném souboru tedy převažují ženy (86,6 %), zastoupení mužů (13,4 %) je mnohem menší. Takovéto rozložení se dalo předpokládat, vzhledem k tomu, že mezi studenty oboru Sociální pedagogika převažují ženy.

Pohlaví	Počet respondentů	%
muž	9	13,4 %
žena	58	86,6 %

Tab. 1. Pohlaví respondentů.

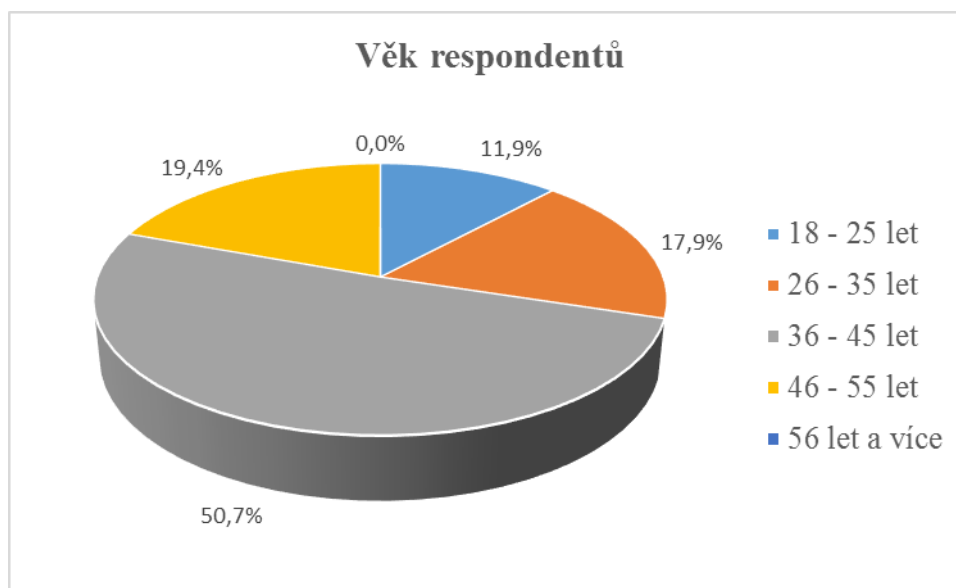
Graf 1. Pohlaví respondentů.

Položka č. 2: Kolik je Vám let?

V této položce jsem zjišťovala věk respondentů. Pro účely tohoto výzkumu jsem zvolila 5 věkových kategorií. Rozložení odpovědí zobrazuje následující tabulka a graf. Tato položka ukazuje, že nejvíce respondentů bylo ve věkové kategorii 36 – 45 let (50,7 %). Následovala věková kategorie 46 – 55 let (19,4 %), těsně za ní 26 – 35 let (17,9 %) a nejméně respondentů bylo z věkové kategorie 18 – 25 let (11,9 %). Na dotazníkové šetření neodpovídal žádný respondent ve věkové kategorii 56 let a více.

Věk respondentů	Počet respondentů	%
18 - 25 let	8	11,9 %
26 - 35 let	12	17,9 %
36 - 45 let	34	50,7 %
46 - 55 let	13	19,4 %
56 let a více	0	0,0 %

Tab. 2. Věk respondentů.

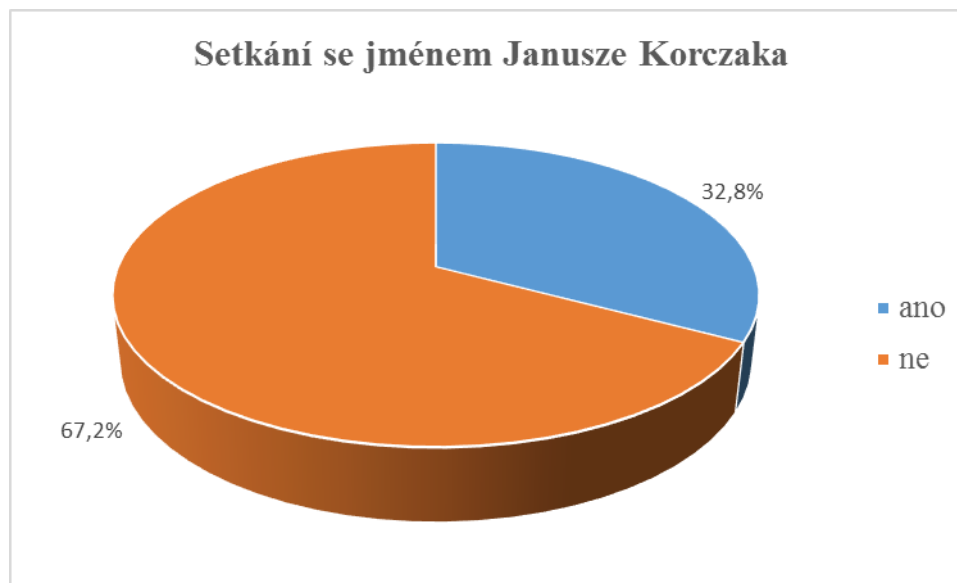
Graf 2. Věk respondentů.

Položka č. 3: Setkal/a jste se již někdy se jménem Janusze Korczaka?

Tato položka odpovídala na otázku, zda se respondenti již někdy setkali se jménem Janusze Korczaka. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že více než dvě třetiny z respondentů (67,2 %) se dosud se jeho jménem neseťkali. Výsledky jsou uvedeny v tab. 3 a zobrazeny v grafu 3.

Setkání se jménem Janusze Korczaka	Počet respondentů	%
ano	22	32,8%
ne	45	67,2%

Tab. 3. Setkání se jménem Janusze Korczaka.

Graf 3. Setkání se jménem Janusze Korczaka.

Pro zajímavost jsem ještě v rámci této položky posoudila respondenty, kteří se s jeho jménem setkali, tj. 22 respondentů (32,8 %) v souvislosti s jejich věkovými kategoriemi. Zajímalo mě věkové zastoupení těch, kteří jeho jméno znají. Z výsledků vyplynulo, že se s Korczakovým jménem dosud setkali nejčastěji respondenti z věkové kategorie 36 – 45 let, konkrétně 13 respondentů, tj. 59 % z těch, kteří se s jeho jménem v mém výzkumu setkali. Ve věkové kategorii 26 – 35 let to bylo 6 respondentů (27 %) a ve věkové kategorii 46 – 55 let jen 3 respondenti (14 %). Naopak žádný z respondentů ve věkové kategorii 18 - 25 let se s jeho jménem dosud nesetkal. Výsledky jsou znázorněny v tab. 4.

Porovnání respondentů, kteří se se jménem Janusze Korczaka setkali dle věkových kategorií	Počet respondentů	%
18 – 25 let	0	0 %
26 – 35 let	6	27 %
36 – 45 let	13	59 %
46 – 55 let	3	14 %

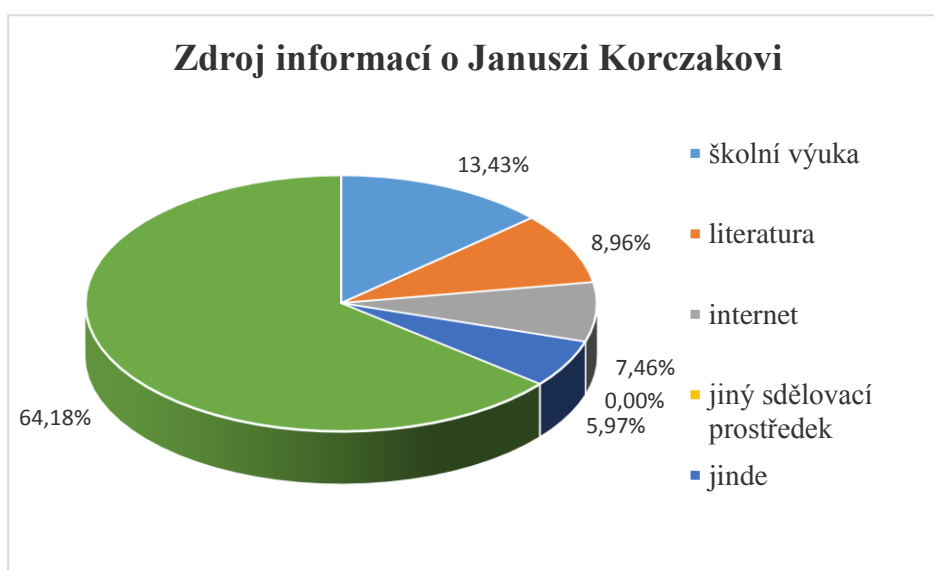
Tab. 4. Porovnání respondentů, kteří se se jménem Janusze Korczaka setkali dle věkových kategorií.

Položka č. 4: Kde jste se setkal/a jste se jménem Janusze Korczaka?

Vzhledem k tomu, že se více než dvě třetiny respondentů (67,2 %) dosud s jeho jménem nesetkaly (jak vyplývá z předchozí položky), dalo se tedy předpokládat, že nejčastěji volenou odpovědí v této položce bude varianta „nesetkal/a jsem se s jeho jménem“. Což se také potvrdilo. Tuto odpověď zvolilo 43 respondentů (64,18 %). Což je ale na druhou stranu nepatrně zarážející, jelikož v předchozí položce 45 respondentů (67,2 %) uvedlo, že se s ním dosud nesetkalo. Touto otázkou jsem tedy zároveň prověřila pravdivost odpovědí u položek č. 3 a č. 4 a výsledkem bylo, že 2 respondenti buď klamali, nebo omylem uvedli nesprávnou odpověď. Z těch respondentů, kteří se s jeho jménem již někdy setkali, uvedlo jako nejčastější zdroj informací školní výuku, následně literaturu, internet a nejméně respondentů uvedlo variantu „jinde“. Možnost „jiný sdělovací prostředek“ nezvolil žádný respondent. Výsledky jsou uvedeny v tab. 5 a zobrazeny v grafu 4.

Zdroj informací o Januszi Korczakovi	Počet respondentů	%
školní výuka	9	13,43%
literatura	6	8,96%
internet	5	7,46%
jiný sdělovací prostředek	0	0,00%
jinde	4	5,97%
nesetkali se s jeho jménem	43	64,18%

Tab. 5. Zdroj informací o Januszi Korczakovi.

Graf 4. Zdroj informací o Januszi Korczakovi.

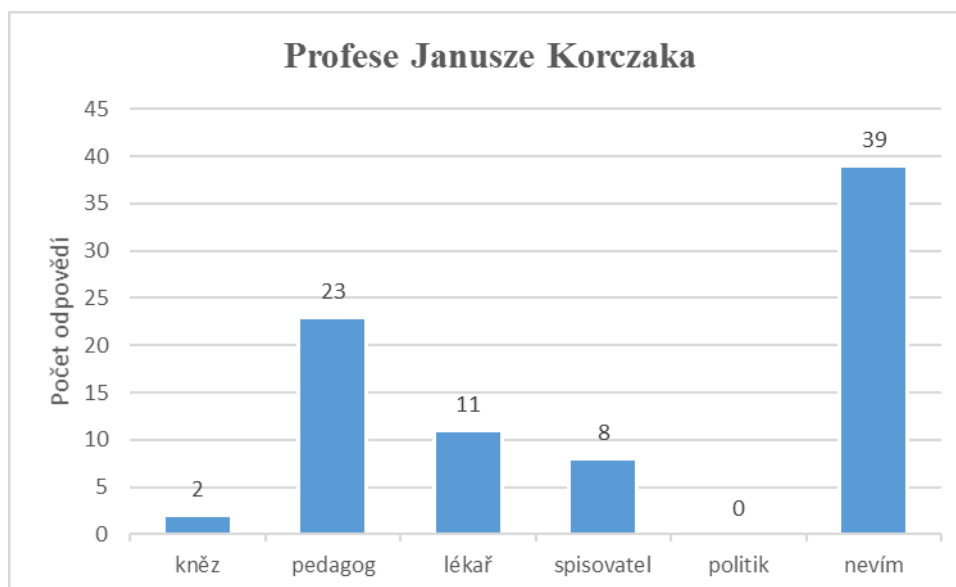
Položka č. 5: Víte, kdo byl Janusz Korczak?

Tato otázka umožňovala respondentům výběr z více možností odpovědí, a to vzhledem k tomu, že Korczak byl lékařem, pedagogem a spisovatelem. Výsledky této položky tedy uvádím dle počtu odpovědí (a ne dle počtu respondentů jako u předchozích položek). Z tohoto důvodu jsem zde zvolila i jiný typ grafu.

Nejvíce odpovědí uvedlo variantu „nevím“, a to ve 39 případech. Jako pedagoga označilo Korczaka 23 odpovědí. 11 odpovědí přiřadilo Korczakovi profesi lékaře a 8 odpovědí označilo spisovatele. Ve 2 odpovědích byl Korczak označen knězem. Profese politika nebyla vyznačena vůbec.

Profese Janusze Korczaka	Počet odpovědí
kněz	2
pedagog	23
lékař	11
spisovatel	8
politik	0
nevím	39

Tab. 6. Profese Janusze Korczaka.

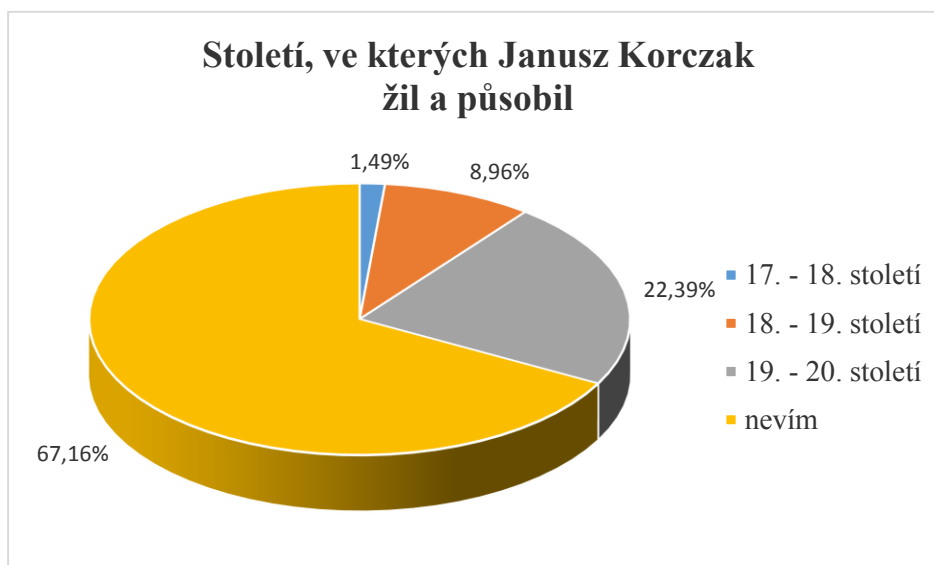
Graf 5. Profese Janusze Korczaka.

Položka č. 6: Ve které době žil a působil Janusz Korczak?

Z výsledku této položky vyplývá, že nejvíce respondentů zvolilo jako odpověď variantu „nevím“, a to 45 respondentů (67,16 %). Tento výsledek opět odpovídá tomu, že ho podle výsledků předchozích položek přibližně dvě třetiny respondentů neznají. Pouze 15 respondentů (22,39 %) uvedlo správnou odpověď, že Korczak žil v 19. – 20. století. 6 respondentů vyznačilo 18. – 19. století a 1 respondent uvedl 17. – 18. století.

Století, ve kterých Janusz Korczak žil a působil	Počet respondentů	%
17. - 18. století	1	1,49%
18. - 19. století	6	8,96%
19. - 20. století	15	22,39%
nevím	45	67,16%

Tab. 7. Století, ve kterých Janusz Korczak žil a působil.

Graf 6. Století, ve kterých Janusz Korczak žil a působil.

Položka č. 7: Jak byl Janusz Korczak národnosti?

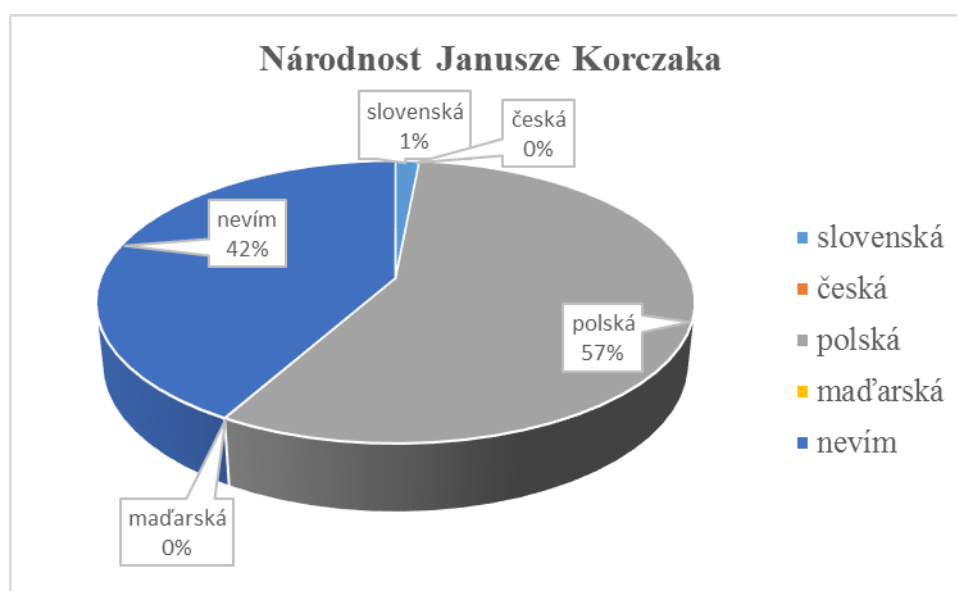
V této položce jsem se dotazovala na národnost Janusze Korczaka. Nejčastěji respondenti volili národnost polskou, a to v 38 případech (56,7 %). Zde je prokazatelné, že mnoho respondentů jeho národnost tipovalo, ačkoli se s jeho jménem dosud nesetkalo.

Toto mé tvrzení vychází ze srovnání s výsledky položek č. 3 a č. 4, ze kterých vyplývá, že přibližně dvě třetiny respondentů Janusze Korczaka neznají. „Pouze“ 28 respondentů (41,8 %) vyznačilo variantu „nevím“. Jeden respondent uvedl národnost slovenskou. Národnosti česká a maďarská nebyly označeny vůbec.

Správná odpověď je v tabulce vyznačena barevně.

Národnost Janusze Korczaka	Počet respondentů	%
slovenská	1	1,5%
česká	0	0,0%
polská	38	56,7%
maďarská	0	0,0%
nevím	28	41,8%

Tab. 8. Národnost Janusze Korczaka.

Graf 7. Národnost Janusze Korczaka.

Položka č. 8: Se kterými níže uvedenými pedagogickými myšlenkami a názory Janusze Korczaka se ztotožňujete?

Tato otázka umožnila respondentům označit všechny možnosti, se kterými se ztotožňují. Z tohoto důvodu výsledky uvádím dle počtu odpovědí a ne dle počtu respondentů. Níže představuji Korczakovy pedagogické myšlenky, ze kterých měli respondenti možnost vybírat a pro zjednodušení a zpřehlednění v tabulce a grafu, je čísluji.

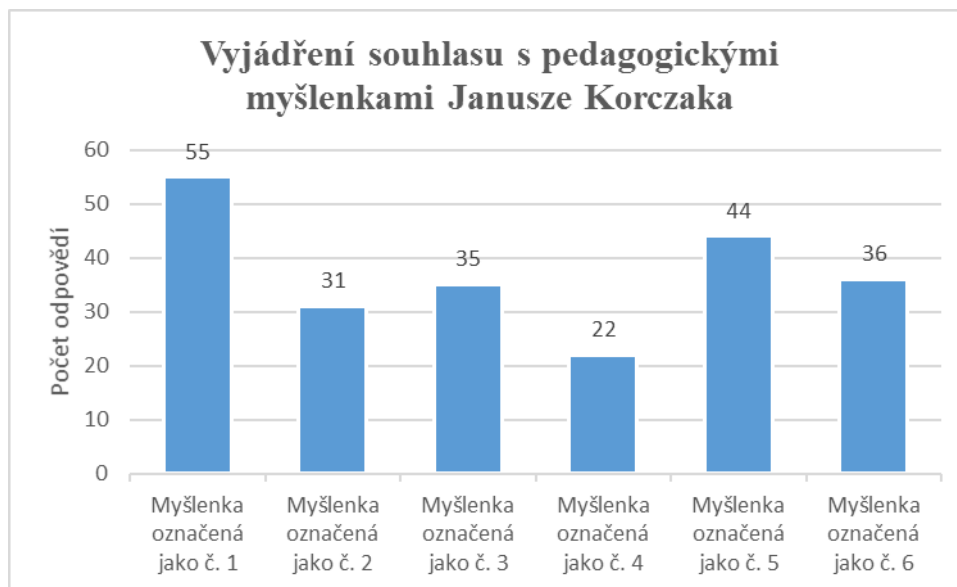
1. Smyslem výchovy je vést dítě k aktivitě, samostatnosti a probouzet v něm jeho vlastní síly, aby bylo samo schopno překonávat negativní vlivy okolního světa a aby se samo podílelo na řešení svých záležitostí a na vlastní realizaci.
2. Dítě musí mít stejné podmínky k životu jako dospělý, aby se mohlo úspěšně rozvíjet. Neměly by se mu tedy odstraňovat různé životní překážky, jejichž zdolávání ho vede k uspokojení a motivuje ho k dalším cílům a úspěchům.
3. Dítěti by se měly vytvářet takové podmínky, které by ho učily přebírat na sebe vlastní odpovědnost.
4. Úkolem vychovatele (rodiče) je především důsledně dbát na dodržování pravidel a bojovat za ochranu slabých a utlačovaných.
5. Dítě má nárok na úctu a důstojnost jako dospělý.
6. Dítě má právo na vlastní postoje.

Nejvíce odpovědí vyznačilo myšlenku č. 1, a to v 55 případech. Jako druhá nejčastější byla myšlenka č. 5, a to ve 44 odpovědích. Myšlenku č. 6 volilo 36 odpovědí, myšlenku č. 3 vyznačilo 35 odpovědí, myšlenka č. 2 byla vyznačena u 31 odpovědí. Nejméně respondentů se ztotožňovalo s myšlenkou č. 4, tuto variantu uvedli respondenti jen u 22 odpovědí. Z výsledků této položky tedy vyplývá, vzhledem k účasti 67 respondentů, že se čtyřmi Korczakovými myšlenkami se ztotožňuje více než polovina všech respondentů a jen se dvěma jeho myšlenkami se ztotožňuje méně než polovina z nich.

Tabulka i graf vyjadřují počet odpovědí k jednotlivým myšlenkám, a to z důvodu, který jsem výše uvedla. Proto jsem zvolila pro tuto položku i jiný typ grafu.

Vyjádření souhlasu s pedagogickými myšlenkami Janusze Korczaka	Počet odpovědí
Myšlenka označená jako č. 1	55
Myšlenka označená jako č. 2	31
Myšlenka označená jako č. 3	35
Myšlenka označená jako č. 4	22
Myšlenka označená jako č. 5	44
Myšlenka označená jako č. 6	36

Tab. 9. Vyjádření souhlasu s pedagogickými myšlenkami Janusze Korczaka.

Graf 8. Vyjádření souhlasu s pedagogickými myšlenkami Janusze Korczaka.

Položka č. 9: Domníváte se, že výše uvedené pedagogické myšlenky by mohly být v současné době aktuální a přínosné?

Všichni respondenti zvolili u této položky odpověď „ano“, z čehož vyplývá, že považují myšlenky Janusze Korczaka za aktuální a přínosné i pro současnou dobu.

Aktuálnost a přínosnost myšlenek Janusze Korczaka pro současnou dobu	Počet respondentů	%
ano	67	100%
ne	0	0%

Tab. 10. Aktuálnost a přínosnost pedagogických myšlenek Janusze Korczaka pro současnou dobu.

Graf 9. Aktuálnost a přínosnost myšlenek Janusze Korczaka pro současnou dobu.

Interpretace výsledků

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 67 respondentů, studentů oboru Sociální pedagogika. Z odpovědi na *položku č. 1* vyplynulo, že se výzkumu zúčastnily převážně ženy, kterých bylo 58 (86,6 %). Muži byli zastoupeni 9 respondenty (13,4 %). Toto rozložení se dalo předpokládat, vzhledem k tomu, že mezi studenty tohoto oboru převažují ženy.

Položka č. 2 odpovídala na zastoupení respondentů v určených věkových kategoriích. Nejvíce respondentů bylo ve věkové kategorii 36 – 45 let, a to 34 respondentů (50,7 %). Následovala věková kategorie 46 – 55 let – 13 respondentů (19,4 %), těsně za ní 26 – 35 let – 12 respondentů (17,9 %) a nejméně respondentů bylo ve věkové kategorii 18 – 25 let – pouze 8 respondentů (11,9 %). Na dotazníkové šetření neodpovídal žádný respondent ve věkové kategorii 56 let a více.

V položce č. 3 jsem se respondentů dotazovala, zda se již někdy se jménem Janusze Korczaka setkali. Z výsledků vyplynulo, že 45 z respondentů (67,2 %), tedy více než dvě třetiny se s jeho jménem dosud neseťkali. O jeho jménu dosud slyšelo jen 22 respondentů (32,8 %). Zajímalo mě, která věková kategorie se s jeho jménem setkala nejčastěji. Z výsledků vyplynulo, že se jedná o věkovou skupinu 36 – 45 let, ve které se s ním setkalo 13 respondentů (59 %). Ve věkové kategorii 26 – 35 let to bylo 6 respondentů (27 %)

a ve věkové kategorii 46 – 55 let jen 3 respondenti (14 %). Naopak žádný z respondentů ve věkové kategorii 18 -25 let se s jeho jménem dosud nesetkal.

V rámci *čtvrté položky* jsem zjišťovala, kde se respondenti se jménem Janusze Korczaka setkali. Jednou z možných odpovědí na tuto otázku byla i varianta „nesetkal/a jsem se s jeho jménem“. Na základě výsledků předchozí položky se potvrdil můj předpoklad, že tato varianta byla volena nejčastěji, a to ve 43 případech. Z respondentů, kteří se s jeho jménem již někdy setkali, uvedlo jako nejčastější zdroj informací školní výuku, a to 9 respondentů, následně literaturu, kterou uvedlo 6 respondentů, internet uvedlo 5 respondentů a 4 respondenti vybrali variantu „jinde“. Možnost „jiný sdělovací prostředek“ ne zvolil žádný respondent. Z výsledků této položky tedy vyplývá, že školní výuka je významným nositelem povědomí o Januszi Korczakovi.

Položka č. 5 měla poskytnout informaci o tom, zda respondenti vědí, kdo byl Janusz Korczak. Respondentům jsem nabídla více variant odpovědí, a to vzhledem k tomu, že byl Korczak lékařem, pedagogem i spisovatelem. Ukázalo se, že někteří věděli či tušili, že byl odborníkem ve více profesích. Je ale také možné, že více variant jen tipovali, protože je k tomu mohla navést instrukce, že mohou označit více odpovědí. Vzhledem k více variantám odpovědí, nelze výsledky této položky uvádět dle počtu respondentů, ale uvedla jsem je dle počtu odpovědí. Nejčastěji respondenti označovali odpověď „nevím“, a to v 39 případech. Tento výsledek se dal předpokládat vzhledem k výsledkům předchozích dvou položek. Ze srovnání se zmiňovanými dvěma předchozími položkami s touto položkou č. 5 vyplývá, že někteří respondenti Korczakovu profesi tipovali, ačkoli ho vůbec neznali. Jako pedagoga označilo Korczaka 23 odpovědí. 11 odpovědí přiřadilo Korczakovi profesi lékaře a 8 odpovědí ho označilo spisovatelem. 2 odpovědi označily Korczaka knězem. Profese politika nebyla vyznačena vůbec.

V *položce č. 6* jsem se respondentů dotazovala na dobu, ve které Janusz Korczak žil a působil. Nejvíce respondentů, jak se dalo dle výsledků předchozích položek předpokládat, zvolilo možnost „nevím“ (45 respondentů). Jen 15 respondentů uvedlo správnou odpověď, tedy 19. – 20. století. 6 respondentů označilo 18. – 19. století a jeden respondent uvedl 17. – 18. století.

V rámci *sedmé položky* jsem zjišťovala povědomí o Korczakově národnosti. Nadpoloviční většina respondentů (56,7 %) zvolilo správnou odpověď, že byl polské národnosti. Při srovnání s výsledky položek č. 3 a č. 4 vyplývá, že mnoho respondentů jeho národnost

jen tipovalo, ačkoli se s jeho jménem dosud neseťkali. 41,8 % respondentů vyznačilo variantu „nevím“. Jeden respondent označil národnost slovenskou. Českou a maďarskou národnost nezvolil žádný z respondentů.

V *položce č. 8* mohli respondenti vyjádřit svůj názor na to, se kterými z 6 nabídnutých Korczakových pedagogických myšlenek se ztotožňují. Vzhledem k více možným variantám odpovědí, jsem opět výsledky této položky neuváděla dle počtu respondentů, ale dle počtu odpovědí. Z výsledků vyplynulo, že nejvíce byla značena myšlenka „*Smyslem výchovy je vést dítě k aktivitě, samostatnosti a probouzet v něm jeho vlastní síly, aby bylo samo schopno překonávat negativní vlivy okolního světa a aby se samo podílelo na řešení svých záležitostí a na vlastní realizaci.*“, a to v 55 odpovědích. Druhá nejčastěji uváděná myšlenka: „*Dítě má nárok na úctu a důstojnost jako dospělý.*“ měla 44 odpovědí. Myšlenka „*Dítě má právo na vlastní postoje.*“ byla označena ve 36 odpovědích. Myšlenku „*Dítěti by se měly vytvářet takové podmínky, které by ho učily přebírat na sebe vlastní odpovědnost.*“ uvedlo 35 odpovědí. Myšlenka „*Dítě musí mít stejné podmínky k životu jako dospělý, aby se mohlo úspěšně rozvíjet. Neměly by se mu tedy odstraňovat různé životní překážky, jejichž zdolávání ho vede k uspokojení a motivuje ho k dalším cílům a úspěchům.*“ byla uvedena ve 31 odpovědích. Nejméně se respondenti ztotožňovali s myšlenkou „*Úkolem vychovatele (rodiče) je především důsledně dbát na dodržování pravidel a bojovat za ochranu slabých a utlačovaných.*“, ta byla značena pouze ve 22 odpovědích.

Z výsledků položky č. 8 tedy vyplývá, že vzhledem k účasti 67 respondentů, se se čtyřmi Korczakovými myšlenkami ztotožňuje více než polovina všech respondentů a jen se dvěma jeho myšlenkami se ztotožňuje méně než polovina z nich.

Jak vyplývá z výsledků *položky č. 9*, všichni respondenti považují myšlenky Janusze Korczaka za aktuální a přínosné i pro současnou dobu, což je velmi potěšující.

Ověření platnosti hypotéz

V přípravné fázi výzkumu byly formulovány 3 hypotézy, jejichž platnost bych chtěla na základě výše uvedených výsledků ověřit.

H₁: Osobnost Janusze Korczaka je respondentům neznámá.

Z vyhodnocení odpovědí respondentů na položky dotazníku č. 3, č. 4, č. 5, č. 6 a č. 7, které ověřují informace o povědomí o Januszi Korczakovi, vyplývá, že osobnost Janusze

Korczaka je respondentům téměř neznámá. Z odpovědí na položky č. 3 a č. 4 vyplývá, že přibližně dvě třetiny respondentů Korczaka neznají. Položky č. 5 a č. 6 potvrzují, že nadpoloviční většina respondentů neví, kým Korczak byl, ani v jakém století žil a působil. U položky č. 7 z výsledků vyplývá, že sice jeho národnost více než polovina respondentů zvolila správnou, ale při srovnání s výsledky předchozích položek č. 3 a č. 4 je prokazatelné, že mnoho respondentů jeho národnost jen tipovalo, protože se s jeho jménem jak uvedl výzkum, nesetkali. Lze proto konstatovat, že **H₁ je verifikovaná**.

H₂: Respondenti se ztotožňují s vybranými pedagogickými myšlenkami Janusze Korczaka.

Oporu pro ověření této hypotézy lze nalézt v položce č. 8. Z výsledků vyplývá, že vzhledem k účasti 67 respondentů, se se čtyřmi Korczakovými pedagogickými myšlenkami vybranými pro tento výzkum ztotožňuje více než polovina všech respondentů a jen se dvěma jeho myšlenkami se ztotožňuje méně než polovina z nich. Z těchto skutečností vyplývá, že **H₂ je verifikována**.

H₃: Respondenti hodnotí Korczakovy pedagogické myšlenky v současné době jako aktuální a přínosné.

Potvrzení o tom, že tato hypotéza byla rovněž verifikována, nalezneme ve vyhodnocení položky č. 9, ve které se na aktuálnosti a přínosnosti Korczakových myšlenek pro současnost shodli všichni respondenti výzkumu. **H₃ je verifikována**.

Všechny hypotézy, které jsem výzkumem testovala, jsou tedy verifikovány. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že respondenti mají velmi malé povědomí o osobnosti Janusze Korczaka, ale jeho myšlenky, které jsem jim ve výzkumu předložila, považují za stále platné a přínosné i v současnosti. Vzhledem k tomu, že jsem ve svém výzkumu pracovala s popisnou (neinferenční) statistikou, výsledky výzkumu platí pouze pro mou skupinu respondentů.

Na vyhodnocení hypotéz jsem navázala shrnutím, diskusí a doporučením.

6.5 Shrnutí, diskuse a doporučení

Získané výsledky výzkumu potvrdily můj předpoklad, že jméno Janusze Korczaka je respondentům většinou neznámé. Dosud o něm neslyšeli dvě třetiny z nich. Přestože jsem svou hypotézu potvrdila jen v rámci mé skupiny dotazovaných, dá se předpokládat, že pokud bych provedla výzkum na reprezentativním vzorku, výsledky by byly

pravděpodobně podobné. Argumenty pro tuto mou domněnku jsem již uvedla v podkapitole 6.1 *Cíle výzkumu, hypotézy*.

Podle mého názoru, hlavním důvodem proč Korczakův život a dílo lidé neznají, je skutečnost, že v České republice není doceněn jeho pedagogický význam a přínos. Jeho osobnost u nás není popularizována jako v jiných zemích. S tím souvisí také to, že většina pedagogických publikací a vysokoškolských skript jeho jméno vůbec nezmiňuje. Z výsledku mého výzkumu přitom vyplynula skutečnost, že škola je významným nositelem povědomí o jeho jménu a díle. Domnívám se proto, že si Korczak zaslouží větší pozornost českých pedagogů a zároveň i pedagogických publikací, zejména těch, které se orientují na sociální pedagogiku a sociální práci.

Mým dalším argumentem vysvětlujícím neznalost jeho osobnosti je to, že většina jeho literárních děl, a to i těch významnějších, není do českého jazyka dosud přeložena, což dokládám v podkapitole 3.1 *Shrnutí Korczakových děl*, kde jsem se pokusila o shrnutí jeho prací a vymezení těch, které byly do češtiny přeloženy. Odborná, ale i laická veřejnost má tak velmi malý prostor setkat se s jeho jménem, a díky tomu i s jeho pedagogickými myšlenkami a koncepcemi. Své argumenty opírám rovněž o Bystrzyckou (2012), která se zabývá Korczakovým odkazem a ve své knize uvádí, že Korczak v Česku není znám ani jako pedagog, ani jako spisovatel, přestože jeho fejetony vycházely v naší zemi již v r. 1908, o Korczakovi byl uveden biogram v Masarykově naučném slovníku již v r. 1929 a Bohumil Říha obdržel jeho literární cenu, atd.

Na základě výše uvedeného se domnívám, že by Korczakovi v pedagogice měla být věnována větší pozornost, jelikož jeho myšlenky a životní příklad mohou být v současném pedagogickém a sociálním prostředí významným přínosem. Mnoho problémů a otázek, kterými se zabýval, řeší i současná sociální pedagogika a jeho zkušenosti z každodenní praxe s dětmi ji mohou velice obohatit. Pro sociální pedagogiku je velmi přínosné, že jeho myšlenky kladou důraz na život společenství a na kolektiv, na vedení k samostatnosti a vlastní tvůrčí aktivitě, kdy se jednotlivcům svěřují zodpovědné funkce, díky kterým se pak mohou zapojovat do organizace společenství či školy. Jedinci jsou tímto způsobem pozitivně motivováni k řešení záležitostí kolektivu, který mohou pozitivně ovlivňovat a pro který se díky svým aktivitám stávají potřebnějšími. Je tedy důležité vytvářet při výchově takové podmínky, které by umožňovaly předávat dítěti osobní i sociální kompetence a odpovědnost za své jednání. V současné době je vedení k odpovědnosti totiž často opomíjené. Z výsledků mého výzkumu sice vyplynulo,

že respondenti pokládají tyto myšlenky za důležité a jsem ráda, že se s nimi ztotožňují, ale v praxi je mnoho dnešních dětí nadbytečně opečovávaných a mnohdy úzkostlivě chráněných před okolním světem a jeho nástrahami. Dětem se uhlazují „cestičky“ bez překážek, plánuje se za ně a ony se tak nenaučí řešit si své záležitosti samy. Mohou být pak při svých činnostech po prvních neúspěších natolik demotivované, že se předčasně a bez boje vzdávají a na svém cíli mnohdy odmítají dále pracovat. Často se nemusí či nechtějí zapojovat do společných činností, ať už doma, ve škole či při volnočasových aktivitách, bývají pasivní a znudění, což může vést k sociálně patologickým jevům. Korczakovy myšlenky jsou proto, dle mého názoru, v současnosti velmi naléhavé. Měly by vést k zamyšlení o tom, zda blaha dítěte dosáhneme tím, že ho budeme nadbytečně a nesmyslně opečovávat a nebudeme v něm pěstovat pocit jeho vlastní odpovědnosti, nebo zda se o blaho dítěte nezasloužíme spíše tím, že mu, stejně jako Korczak, pomůžeme v jeho rozvoji a kultivaci, v tom, aby se samo postupně podílelo na vlastních záležitostech a své realizaci, povedeme ho k odpovědnosti a k pochopení společenských a životních hodnot a zajistíme mu rovnoprávné podmínky k jeho vývoji a adekvátní a láskyplnou ochranu.

Pedagogický přínos Janusze Korczaka je zároveň také v jeho vzoru. Jeho lidskost, mravní ideály a věrnost svým zásadám jsou hodné obdivu. Nezištně zasvětil celý svůj život dětem, jejich výchově a právům. Neúnavně pracoval na tvorbě společenských a morálních hodnot, za které odvážně a za všech okolností bojoval. Korczak je příkladem toho, že by pedagogika mohla vést k větší osobní a sociální angažovanosti a mohla by se více zaměřit na propojení pedagogiky a morálky. Vedení k morálce, charakternosti a pevnosti vůle jsou dnes opomíjenými tématy. Přitom život v souladu s mravními hodnotami vede ke zdravějšímu sebevědomí, jistotě a větší psychické pohodě. Je tedy potřebné vést jedince při výchově k tomu, aby si ujasňovali vlastní žebříček mravních hodnot, aby měl jejich život smysl a byl pozitivně naplňován.

Ráda bych se v rámci této kapitoly zmínila i o dalších možnostech, jakými by se dalo na můj výzkum navázat. Vzhledem k mé domněnce, kterou jsem uvedla na začátku této kapitoly, by bylo jistě zajímavé provést podobný výzkum i na reprezentativním vzorku respondentů, jehož výsledky by pak bylo možné zobecnit. Výzkum o Januszi Korczakovi by bylo zajímavé realizovat i pomocí kvalitativní strategie s použitím metody rozhovoru, díky které by se mohly získat od těch dotázaných, kteří o něm již někdy slyšeli, hlubší

informace k jeho názorům a postojích k němu, k jeho pedagogickým myšlenkám a činnostem.

Zároveň se domnívám, že hypotézy formulované v mém výzkumu by mohly pracovat s více proměnnými, které by vyjadřovaly předpokládané tvrzení o vztahu mezi nimi. Má bakalářská práce se ale již ve fázi projektu orientovala více na teoretickou část. Byla založena na studiu a textové analýze Korczakových děl a odborných prací, které o něm napsali jiní autoři, s cílem seznámit s jeho životem a díly, s pedagogickými myšlenkami a sociálně výchovnými činnostmi, s výchovným systémem v jeho dětských domovech a s možnostmi uplatnění jeho pedagogických myšlenek v současné době. Záměrem práce bylo též srovnat myšlenky a přístupy Janusze Korczaka a Heleny Radlinské. Proto jsem v praktické části práce ve svém výzkumu postupovala tímto způsobem. Bylo by vhodné na mou praktickou část navázat rozsáhlejším výzkumem, ve kterém by se mohla například testovat hypotéza o vztahu mezi vzděláním respondentů a povědomím o Januszi Korczakovi či hypotéza o vztahu mezi věkem respondentů a jejich povědomím o něm. V rámci mého výzkumu jsem pro zajímavost posoudila respondenty, kteří se s jeho jménem setkali právě v souvislosti s věkem. Výsledkem bylo, že ho znali zejména respondenti ve věkové kategorii 36 – 45 let, tedy konkrétně 59 % z těch, kteří se s jeho jménem dosud setkali. Tento výsledek by mohl vypovídat i o tom, že s postupujícím věkem, a tedy s akumulací znalostí a životních zkušeností, se zvyšuje pravděpodobnost na setkání s jeho jménem.

Vedlejším, ale neopomenutelným přínosem mého výzkumu je skutečnost, že dotazníkové šetření vzbudilo zájem některých respondentů o to, se o Januszi Korczakovi něco dozvědět. Již v projektu mé práce jsem uvedla, že budu ráda, pokud se díky mému výzkumu probudí v některých respondentech zájem seznámit se s jeho jménem a dílem, čímž bych ráda, alespoň nepatrně, přispěla k šíření jeho odkazu. Jsem velmi ráda, že mohu konstatovat, že se tento můj vedlejší záměr podařil. Pro ilustraci uvádím několik ohlasů respondentů po vyplnění dotazníku:

„Našla jsem si o Korczakovi nějaké informace, protože jsem o něm dosud neslyšela a chtěla jsem se o něm něco dozvědět. Byl to úžasný člověk.“

„Silné téma. Shlédla jsem film A. Wajdy – Korczak. Příběh není tak známý jako např. Schindlerův seznam, ale je to o komerci a propagaci....“

„Osobnost J. Korczaka si zaslouží pozornost“

V souvislosti s výše uvedeným výzkumem a na základě diskuse nad jeho výsledky, bych si dovolila uvést některá **doporučení pro teorii a praxi sociální pedagogiky**.

Vzhledem k tomu, že Korczakovy nadčasové a inspirativní myšlenky, zkušenosti a výchovné koncepty si rozhodně zaslouží v české pedagogice větší pozornost, než jaké se jim dostává, by bylo vhodné začít Korczakovo jméno více popularizovat, aby odborná i laická veřejnost měla možnost se s jeho jménem seznámit. Jak vyplynulo z mého výzkumu, školní výuka je významným šířitelem povědomí o Januszi Korczakovi. Zaměřila bych se tedy především na tuto oblast. Bylo by vhodné zmiňovat jeho jméno, myšlenky a dílo v pedagogických publikacích, zejména v těch, se kterými se setkávají studenti sociální pedagogiky a sociální práce. Zároveň se domnívám, že i sdělovací prostředky by jeho osvětě jako i popularizaci velmi pomohly. Díky pedagogice, pedagogům a sdělovacím prostředkům, kteří by šířili jeho odkaz, by se jeho jméno dostalo do povědomí širší populace a mohl by tím narůst např. i zájem o vydávání alespoň některých jeho moudrých knih, které u nás ještě nebyly přeloženy. Jsem ráda, že jsem též já mohla, i když jen zcela nepatrně, přispět k propagaci jeho sociálně pedagogického odkazu, když se díky dotazníkovému šetření podnítil zájem některých respondentů se o Korczakovi něco dozvědět.

Korczakovy stále aktuální a v praxi ověřené sociálně výchovné myšlenky a zásady by mohly být podnětem sociálním pedagogům, kteří by je mohli využít ve své praktické činnosti. Možnostmi uplatnění jeho myšlenek a názorů v současné době jsem se zabývala v kapitole 5.2 této práce.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala polskému pedagogovi, lékaři a spisovateli Januszi Korczakovi a jeho sociálně pedagogickému odkazu. Téma jsem zpracovala na základě prostudování a analýzy jeho vybraných děl a dostupných publikací, které o něm byly napsány. Nedílnou součástí práce byl realizovaný kvantitativní výzkum, jehož hlavním cílem bylo zjištění, jaké je o Januszi Korczakovi mezi respondenty povědomí.

V teoretické části práce jsem se zabývala jeho životem, dílem a jeho sociálně výchovnými činnostmi. Věnovala jsem se i jeho pedagogickým myšlenkám a jejich možnému využití v dnešní době. Korczakovy myšlenky pramenily především z jeho každodenních praktických výchovných činností, při kterých dospěl k poznatkům, které, dle mého názoru, mají nezanedbatelnou hodnotu a mohou být, díky své nadčasovosti, přínosem jak pro sociální pedagogiku, tak i pro celou společnost. Jeho rozsáhlý pedagogický systém, který ve svých dětských domovech zavedl, byl podložen nejen jeho teoretickými výchovnými úvahami, ale zejména metodologicky - dlouhodobým pozorováním dětí, díky kterému je lépe poznával, dokázal jim porozumět a mohl je efektivněji výchovně vést. Za Korczakův velký přínos považuji zavedení systému dětské samosprávy, kterým přispíval ke zrovnoprávnění dětí. Dětskou rovnoprávnost, stejně jako dětská práva a úctu k nim, celoživotně prosazoval. Ve svých domovech, tak díky samosprávě, rozvíjel v dětech jejich samostatnost a aktivitu a umožňoval jim přebírat na sebe kompetence a odpovědnost. Děti se tak podílely na řešení svých i kolektivních záležitostí a byly vedeny k vlastní realizaci a sociální angažovanosti. Jeho koncept dětské samosprávy může být podnětem pro demokraticky smýšlející pedagogické a sociální instituce v jejich vlastní práci a zároveň stimulem pro jejich žáky, studenty či klienty. Jak jsem již ve své práci uvedla, inspiroval se jím například pedagogický systém Gymnázia Přírodní škola v Praze.

V teoretické části práce jsem představila tři Korczakovy odbornosti, tedy profesi lékaře, zkušeného pedagoga i spisovatele, které se vzájemně a významně doplňovaly. Shrnula jsem jeho obsáhlé dílo a pomocí analýzy textu jsem vybrané Korczakovy knihy popsala a poukázala na jejich nejvýznamnější výchovné myšlenky, které přináší mnoho cenných poznatků. Zároveň jsem provedla souhrn odborných publikací a článků, které jsou o Korczakovi dostupné v českém či slovenském překladu. Za významnou kapitolu práce považuji také tu, ve které jsem se pokusila poukázat na shodné prvky v sociálně výchovných myšlenkách a přístupech zakladatelky sociální pedagogiky v Polsku Heleny

Radlinské a Janusze Korczaka. Jsou jimi např. vědecký přístup, uvědomování si vlivu sociálního prostředí na výchovu, snaha negativní vlivy kompenzovat a prostředí přetvářet, stejně jako kladení důrazu na osvětu, ke které také oba osobně významně přispívali.

Pokusila jsem se i přiblížit dobu, ve které Janusz Korczak žil a působil, jelikož tehdejší politická a společenská situace se přirozeně promítala i do jeho života a práce. Snažila jsem se nastínit tehdejší sociálně výchovnou činnost a ústavní výchovnou péči v Polsku. Zamýšlela jsem se též nad tím, jaké podněty ovlivnily cestu k jeho životnímu poslání.

V praktické části své práce jsem díky dotazníkovému šetření, kterého se zúčastnilo 67 respondentů, ověřila své hypotézy, které potvrdily, že povědomí o Januszi Korczakovi je mezi nimi velmi malé. S jeho jménem se dosud nesetkali dvě třetiny z dotázaných. Zároveň ale z šetření vyplynulo, že jeho výchovné myšlenky, které byly pro výzkum vybrané, považují respondenti i dnes za aktuální a přínosné. Podle mého názoru, důvodem neznalosti jeho osobnosti je skutečnost, že u nás jeho jméno a dílo nejsou tak popularizované jako v jiných zemích a domnívám se, že jeho význam v naší pedagogice je dosud nedoceněný. Vzhledem k tomu, že z výsledků mého výzkumu vyplynulo, že školní prostředí je významným šířitelem povědomí o jeho osobnosti, bylo by žádoucí, aby mu byla věnována větší pozornost pedagogů a pedagogických publikací, zejména těch, které jsou určeny studentům sociální pedagogiky a sociální práce.

Na základě poznatků, které jsem v této práci uvedla, se domnívám, že Korczakovy nadčasové sociálně výchovné myšlenky a jeho rozsáhlá celoživotní pedagogická činnost by mohly sociální pedagogiku, ale i ostatní pedagogické disciplíny velmi obohatit a být jim inspirativním zdrojem poznatků. Díky popularizaci, by se jeho pedagogický odkaz mohl dostat nejen k odborníkům v našem pedagogickém a sociálním prostředí, ale jeho myšlenky by se mohly přiblížit i širší veřejnosti a díky tomu, by hypoteticky mohl narůst i zájem o vydávání jeho literárních děl, z nichž většina u nás dosud nebyla přeložena.

Jsem ráda, že jsem i já mohla, díky svému výzkumu, zcela nepatrně přispět k šíření sociálně pedagogického odkazu Janusze Korczaka a že se mi podařilo podnítit zájem některých respondentů se o jeho osobě něco dozvědět. Nezbyvá než doufat, že Januszi Korczakovi a jeho dílu bude v sociální pedagogice věnována větší pozornost, kterou si, podle mého názoru, rozhodně zaslouží. Jeho pedagogický odkaz může být ale přínosem nejen pro pedagogy a vychovatele, ale mnoho podnětů v něm mohou nalézt také sociální pracovníci a především rodiče a ti, kteří je zastupují v rámci náhradní rodinné výchovy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAUMAN, Zygmunt, 2003. *Razem osobno*. In: PETRUSEK, Miloslav, O lidské důstojnosti /přel. z angl. orig. *Together, apart/* [online]. 2009. [cit. 2012-11-30]. Dostupné z: <http://www.petrusek.cz/index.php/texty>

BYSTRZYCKÁ, Anna, 2012. *Korczak člověk: filosofie výchovy Janusze Korczaka, lékaře, spisovatele, vychovatele, psychologa, sociologa, humanisty, filosofa, zastávce dětských práv*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-588-1.

CIPRO, Miroslav, 2002. *Galerie světových pedagogů: encyklopedie Prameny výchovy. Třetí svazek: dvacáté století*. Praha: M. Cipro. ISBN 80-238-8004-7.

Česká sekce IBBY [online]. 2010. Česká sekce IBBY. [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.ibby.cz/>

DISMAN, Miroslav, 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0139-7.

GAVORA, Peter, 2008. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě. ISBN 978-80-223-2391-8.

GYMNÁZIUM PŘÍRODNÍ ŠKOLA. *Oficiální webové stránky Gymnázia Přírodní škola, o.p.s.* [online]. 2015. [Cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <http://www.prirodniskola.cz/aktualne/archiv-aktualit/projekce-filmu-korczak-1-2/>; <http://www.prirodniskola.cz/o-skole/kdo-jsme/>

CHRÁSTKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

Informace pro knihovny. [online]. 2015. Národní knihovna ČR. [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://ipk.nkp.cz/odborne-cinnosti/ctenarstvi-1/litSoutezeZahr.htm>

JANOVSKÝ, Julius, 1986. *Janusz Korczak: lékař, pedagog a spisovatel*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

JŮVA, Vladimír, 2004. Janusz Korczak - pedagog humanista. *Komenský*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. Roč. 129, č. 1, s. 48. ISSN 0323-0449.

JŮZL, Miloslav, 2010. *Základy pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií Brno. ISBN 978-80-87182-02-4.

Katalog Knihovny Jiřího Mahena v Brně. [online]. 2015. Knihovna Jiřího Mahena v Brně. [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://katalog.kjm.cz/1.dll?h%7E=&DD=8&H1=Korczak+janusz&V1=r&P1=2&H2=&V2=r&P2=3&H3=&V3=r&P3=4&H4=&V4=r&P4=148&H5=&V5=r&P5=33>

KORCZAK, Janusz, 1935. *Bankrot malého Jacka*. Přeložil Peter Prídavok. Praha a Bratislava: L. Mazáč.

KORCZAK, Janusz, 1950. *Svojhlavý chlapec: život Ludovíta Pasteura*. Přeložil Mikuláš STANO. Bratislava: Štátne nakladateľstvo.

KORCZAK, Janusz, 1984. *Sám s Bohem. Modlitby těch, kteří se nemodlí*. Zagreb - Giessen: Kršćanska sadašnjost, Zagreb, a Deutsche Korczak Gessellschaft, Giessen.

KORCZAK, Janusz, 1987. *Král Matýsek První*. Praha: Albatros.

KORCZAK, Janusz, 2012. *Jak milovat dítě: Internát a Domov sirotků: vybrané kapitoly z díla polského lékaře a vychovatele Janusze Korczaka*. Praha: MAKE*detail. ISBN 978-80-905124-4-3

Korczak, 1990 [film]. Režie Andrzej WAJDA. Polsko, Velká Británie, Německo.

KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, Blahoslav a Petr SÝKORA, 2009. *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií Brno.

Krása evropské faleristiky, 2009. [online]. 2009. Polský institut Praha. [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://polskyinstitut.cz/?d=program&i=235&lng=cz>

OLCZAK-RONIKIER, Joanna, 2011. *Korczak: Pokus o biografii*. Ukázku přeložila Lenka Daňhelová, z pol. orig. *Korczak: Próba biografii*. [online]. 2012. [Cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://www.literarni.cz/rubriky/ukazky/proza/janusz-korczak-pokus-o-biografii-ukazka_9063.html

Pasteur Louis, Pasterizace. *Velký lékařský slovník* [online]. 2008. Maxdorf. [cit. 2015-03-02]. Dostupné z: <http://lekarske.slovniky.cz/pojem/pasteur-louis>; <http://lekarske.slovniky.cz/pojem/pasterizace>

PELCOVÁ, Naděžda, 2010. Jak si rozumíme? (Filozofická východiska pojetí výchovy u Janusze Korczaka). *Pedagogika: časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Roč. LX, č. 1, s. 4-11. ISSN 0031-3815.

PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.

Rok Janusze Korczaka, 2012 [výstava]. Polský institut Praha.

Slovník české literatury po roce 1945. [online]. 2006 -2008 Ústav pro českou literaturu AV ČR. [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=636>

SYLVANUS, Erwin, 1964. *Doktor Korczak /přel. z něm. orig. Korczak und die Kinder/*. Praha: Orbis.

SZŁAZAKOWA, Alicia, 1984. *Janusz Korczak*. Přeložila Soňa Šoková. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

VANÍČKOVÁ, Eva, 2009. Deklarace práv dítěte. In: *Informační centrum vlády* [online]. 10. 11. 2009. [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560>

WROCZYŃSKY, Ryszard, 1968. *Sociálna pedagogika*. Přeložil Vladimír Košinár. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Pohlaví respondentů	54
Tab. 2. Věk respondentů	55
Tab. 3. Setkání se jménem Janusze Korczaka	55
Tab. 4. Porovnání respondentů, kteří se se jménem Janusze Korczaka setkali dle věkových kategorií	56
Tab. 5. Zdroj informací o Januszi Korczakovi	57
Tab. 6. Profese Janusze Korczaka	58
Tab. 7. Století, ve kterých Janusz Korczak žil a působil	59
Tab. 8. Národnost Janusze Korczaka.....	60
Tab. 9. Vyjádření souhlasu s pedagogickými myšlenkami Janusze Korczaka.....	61
Tab. 10. Aktuálnost a přínosnost pedagogických myšlenek Janusze Korczaka pro současnou dobu	62

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Pohlaví respondentů	54
Graf 2. Věk respondentů	55
Graf 3. Setkání se jménem Janusze Korczaka	56
Graf 4. Zdroj informací o Januszi Korczakovi	57
Graf 5. Profese Janusze Korczaka	58
Graf 6. Století, ve kterých Janusz Korczak žil a působil	59
Graf 7. Národnost Janusze Korczaka.....	60
Graf 8. Vyjádření souhlasu s pedagogickými myšlenkami Janusze Korczaka.....	62
Graf. 9. Aktuálnost a přínosnost pedagogických myšlenek Janusze Korczaka pro současnou dobu	63

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Dotazník.
- P II Fotografie – Janusz Korczak, 1935-1937.
- P III Fotografie – Domov sirotků ve Varšavě, který Janusz Korczak založil a 30 let vedl.
- P IV Fotografie – Janusz Korczak s dětmi, Domov sirotků, 1935.
- P V Fotografie – Janusz Korczak se studenty.
- P VI Fotografie – památník Janusze Korczaka v Jad Vašem, Jeruzalém.

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK.

Milé kolegyně, milí kolegové,
jmenuji se Hana Rubešová a jsem, stejně jako Vy, studentkou oboru Sociální pedagogika na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati, Institutu mezioborových studií Brno. Ráda bych Vás požádala o vyplnění krátkého dotazníku, který je součástí mé bakalářské práce na téma „**Janusz Korczak a jeho sociálně pedagogický odkaz**“. Dotazník je anonymní a informace, které mi poskytnete, budou použity výhradně ke zpracování mé bakalářské práce. Velmi si vážím Vašeho času a ochoty a předem děkuji za vyplnění.

Vámi vybranou odpověď, prosím, označte.

1. Jste muž/žena?
 - a) muž
 - b) žena

2. Kolik je Vám let?
 - a) 18 - 25 let
 - b) 26 – 35 let
 - c) 36 – 45 let
 - d) 46 – 55 let
 - e) 56 let a více

3. Setkal/a jste se již někdy se jménem Janusze Korczaka?
 - a) ano
 - b) ne

4. Kde jste se setkal/a se jménem Janusze Korczaka?
 - a) ve školní výuce
 - b) z literatury
 - c) z internetu
 - d) z jiného sdělovacího prostředku
 - e) jinde
 - f) nesetkal/a jsem se s jeho jménem

5. Víte, kdo byl Janusz Korczak? *Můžete označit více možností.*
 - a) kněz
 - b) pedagog
 - c) lékař
 - d) spisovatel
 - e) politik
 - f) nevím

6. Ve které době žil a působil Janusz Korczak?

- a) 17. - 18. století
- b) 18. - 19. století
- c) 19. - 20. století
- d) nevím

7. Jaké byl Janusz Korczak národnosti?

- a) slovenské
- b) české
- c) polské
- d) maďarské
- e) nevím

8. Se kterými níže uvedenými pedagogickými myšlenkami a názory Janusze Korczaka se ztotožňujete?

Označte prosím všechny možnosti, se kterými se ztotožňujete.

- Smyslem výchovy je vést dítě k aktivitě, samostatnosti a probouzet v něm jeho vlastní síly, aby bylo samo schopno překonávat negativní vlivy okolního světa a aby se samo podílelo na řešení svých záležitostí a na vlastní realizaci.
- Dítě musí mít stejné podmínky k životu jako dospělý, aby se mohlo úspěšně rozvíjet. Neměly by se mu tedy odstraňovat různé životní překážky, jejichž zdolávání ho vede k uspokojení a motivuje ho k dalším cílům a úspěchům.
- Dítěti by se měly vytvářet takové podmínky, které by ho učily přebírat na sebe vlastní odpovědnost.
- Úkolem vychovatele (rodiče) je především důsledně dbát na dodržování pravidel a bojovat za ochranu slabých a utlačovaných.
- Dítě má nárok na úctu a důstojnost jako dospělý.
- Dítě má právo na vlastní postoje.

9. Domníváte se, že výše uvedené pedagogické myšlenky by mohly být v současné době aktuální a přínosné?

- a) ano
- b) ne

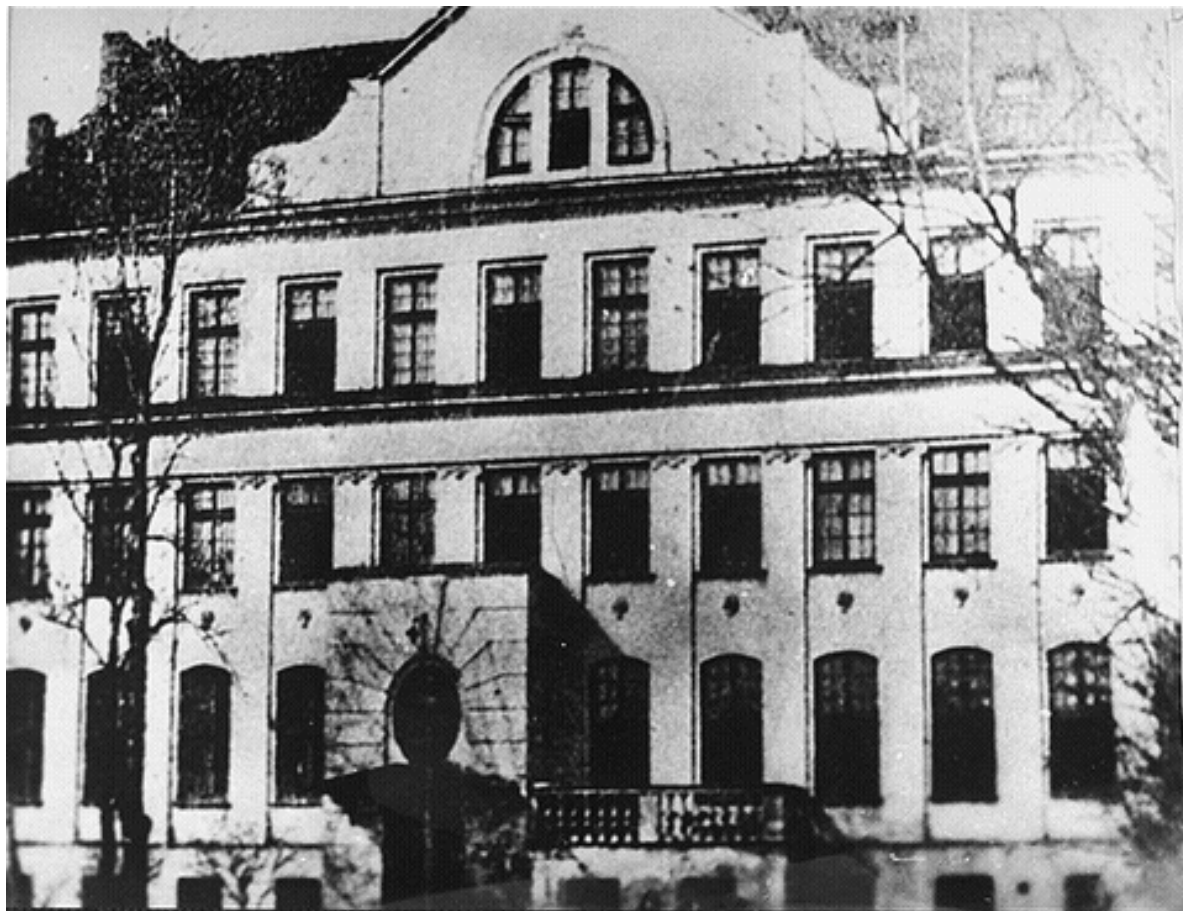
Děkuji za vyplnění dotazníku.

PŘÍLOHA P II: FOTOGRAFIE – JANUSZ KORCZAK, 1935-1937.

Zdroj: <http://fcit.coedu.usf.edu/Holocaust/KORCZAK/photos/chronolo/korport3.htm>

**PŘÍLOHA P III: FOTOGRAFIE – DOMOV SIROTKŮ VE VARŠAVĚ,
KTERÝ JANUSZ KORCZAK ZALOŽIL A 30 LET VEDL.**

Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Janusz_Korczak#/media/File:Krochmalna_Street_orphanage.PNG

**PŘÍLOHA P IV: FOTOGRAFIE – JANUSZ KORCZAK S DĚTMI,
DOMOV SIROTKŮ, 1935.**

Zdroj: <http://fcit.coedu.usf.edu/Holocaust/KORCZAK/photos/chronolo/bald.htm>

PŘÍLOHA P V: FOTOGRAFIE – JANUSZ KORCZAK SE STUDENTY.

Zdroj: <http://fcit.coedu.usf.edu/Holocaust/KORCZAK/photos/chronolo/biggroup.htm>

**PŘÍLOHA P VI: FOTOGRAFIE – PAMÁTNÍK JANUSZE KORCZAKA
V JAD VAŠEM, JERUZALÉM.**

Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Janusz_Korczak